

תכנית עבודה לשנת ההערכה

פרוט המחקרים שנערכו במכון בשנת ההערכה, כהגדרתה ב'תיקון הרוחב להקדמת שנת ההערכה' (*):

(א) בין התאריכים 1 בינואר 2022 ועד 31 בדצמבר 2022
(ב) בין התאריכים 1 באוקטובר 2022 ועד 30 בספטמבר 2023

(* 'שנת הערכה' – בהתאם ל'תיקון הרוחב להקדמת שנת ההערכה' שמקדם מינהל התרבות בימים אלה (מבחינים לחלוקת כספי תמיכות של משרד התרבות והספורט במוסדות תרבות לשנת התמיכות 2024) - 'שנת ההערכה' הינה שנה קלנדרית 2022 (1.1.22 עד 31.12.22).

עם זאת, כהוראות מעבר לשנת התמיכה 2024, במקרים בהם מוסד לא יעמוד בתנאי הסף בשנה קלנדרית 2022, הרי שניתן יהיה להתייחס לשנת ההערכה, כפי שמופיעה במבחני התמיכה המקוריים.

לפיכך, על כל המוסדות למלא השנה שאלון זה על כל 4 טבלאותיו, עבור שתי התקופות האמורות מעלה, גם אם חלק מהנתונים חופפים.

1. כאמור, חובה למלא שאלון זה עבור שתי התקופות האמורות מעלה (כל 4 הטבלאות).
2. שאלון זה כולל שני חלקים (א' ו-ב'):
 - חלק א' מתייחס לפרסומים שיצאו לאור בשנת ההערכה.
 - חלק ב' מתייחס לעבודות מחקר שעדיין בשלבי עבודה שונים, ואשר טרם ראו אור בשנת ההערכה.
3. יש לציין אך ורק פעילות מחקרית שהתבצעה במכון, ויצאה לאור על ידו בלבד (שם המכון מופיע על הפרסום כמוציא לאור וכבעל הזכויות הבלעדיות).
4. לגבי הטור בו אתם מתבקשים לציין את שמות החוקרים שעבדו על המחקרים:
 - א. יש לציין פעילות מחקרית שהתבצעה ע"י חוקרי המכון בלבד, ולא ע"י חוקרים שאינם רשומים בשאלון מס' 6 (מצבת החוקרים).
 - ב. יש לציין את כל שמות החוקרים שעבדו הן על פרסומים שיצאו לאור בשנת ההערכה, והן על עבודות מחקר שעדיין נערכת בשנת ההערכה!
 - ג. שמות החוקרים המופיעים בשאלון זה כעובדים על עבודות מחקר / פרסומים כלשהם – חייבים להופיע גם בפרסום עצמו, כאשר יצא / ייצא לאור. חייבת להיות התאמה מוחלטת בין שמות החוקרים המופיעים בשאלון, לבין שמות החוקרים בפרסומים. לפיכך, במקרה בו דווח בעבר שמו של חוקר מסוים, כמי שעובד על עבודת מחקר המופיעה בשאלון זה – יש לציין בטור החוקרים העובדים על עבודת המחקר, למרות שהוא לא מופיע בשאלון 6. יש לסמן כוכבית (*) ליד שמו, על מנת שניתן יהיה להבין שהוא כבר לא עובד במכון. כמו כן, יש לציין גם על הפרסום, לכשייצא לאור, כנדרש במבחני התמיכה.

- ד. חובה לציין שם מלא (משפחה ופרטי) של כל החוקרים ע"פ סדר הא"ב של שם המשפחה.
- ה. עקב בעיות שהתעוררו בשנים קודמות, יש להקפיד על ציון שם מלא (משפחה ופרטי) של כל החוקרים, באיות זהה למופיע בשאלון 6 ובשאר השאלונים. אי הקפדה על כך עלולה לפסול חוקר מלהימנות במסגרת מצבת החוקרים של המכון, על כל המשתמע מכך. אין להוסיף תארים כלשהם לשמות החוקרים באף אחד מן השאלונים השונים (על מנת למנוע פגיעה בכבודם של החוקרים, בכותרות הטבלאות המתייחסות לשמות החוקרים מופיע התואר 'רבנים' המתייחס לכלל החוקרים הרשומים בטבלה).
5. אין לכלול בעבודות המחקר מהדורות חדשות / חוזרות של פרסומים מן העבר, בין במהדורת צילום ובין במהדורה של סידור מחדש, שאין בהן תוספות משמעותיות כלשהן. זאת, להבדיל ממהדורות חדשות הכוללות תוספות על הפרסומים המקוריים, אותן יש לציין באופן מפורט.
6. טבלאות אלה הינן תמצית פירוט הפעילות המחקרית. חובה לצרף לכל פרסום / עבודת מחקר הרשומה בטבלה דפים נפרדים:
- א. עבור פרסום שיצא לאור: פירוט נרחב של העמודות בטבלה הרצ"ב: * תוכן הפרסום * תרומתו למחקר התורני ולציבור הלומדים * עבודת המכון בהקשר אליו (עבודה מקורית, עצמאית, פילולוגית, פענוח וחקר כתב יד, חשיפת מקורות, ההדרה וביאורים). וכן: * עמודי שער * עמוד בו מופיע שם המכון המוציא לאור ובעל הזכויות השמורות * עמוד בו מופיעים שמות המחברים * עמוד בו מופיע אזכור הקרדיט לתמיכת משרד התרבות והספורט * תוכן העניינים * חמישה עמודים לדוגמה מתוך הפרסום.
- הערה: אין להגיש ספרים למינהל התרבות! במידת הצורך, על המכונים יהיה להמציא את פרסומיהם לעיון מינהל התרבות, אם וכאשר יתבקשו לעשות זאת.
- ב. עבור עבודת מחקר שטרם יצאה לאור: ככל המצוי ברשותכם, יש לצרף את כל המסמכים הנדרשים עבור פרסום שיצא לאור (כפי שפורט לעיל בסעיף 5א'). בנוסף לכך, יש לצרף גם דפי טיוטות המהווים דוגמה סבירה לצורכי הערכה וניקוד.
- הערה: מכון מחקר תורני שעיסוקו העיקרי בעריכת סדרות המורכבות מיחידות מחקריות מרובות העומדות בפני עצמן, ואשר סיים בשנת ההערכה יחידה כזו, בהיקף אשר יכול להוות פרסום בפני עצמו, אך לא הוציאה לאור בשל הצורך המתבקש לחברה ליחידות נוספות (דוגמת פרקים בודדים מתוך מסכת שלמה; ערכי אנציקלופדיה; סימנים (פרקים) הלכתיים מתוך חלק שלם וכד') - יגיש טיוטה של יחידה זו, וינמק במכתב מצורף לשאלון זה את אי הוצאתה לאור בשנת ההערכה. כל זאת, בתנאי שבשנה שקדמה לשנת ההערכה יצא לאור פרסום של המכון באותה סדרה. שימו לב! טיוטה שלמה זו יש להגיש במהדורה אלקטרונית בלבד באמצעות כתובת הדוא"ל zippigo@most.gov.il, ולא במהדורה קשיחה.
7. יש להסביר כל שינוי שנערך בעבודת מחקר / פרסום אשר דווחו על ידם בשנים קודמות - ביחס לדיווחים אודותיהם בשנה זו (שינוי שם / מס' עמודים / תוכן / חוקרים / תאריך הוצאה לאור מתוכנן או קיים וכו'). יש לציין השינוי באופן ברור בטור המתאים בטבלה. אין די בציון עובדת השינוי בלבד - יש להסביר במפורט את מהות השינוי והסיבה לו.
8. יש לכתוב בטור המתאים את תאריך תחילת העבודה על עבודת המחקר. לעניין זה - 'תאריך תחילת עבודה', הכוונה למועד בו צוות חוקרים מוגדר החל לעבוד על המחקר.
9. בטורים 'שמות החוקרים-הרבנים שעבדו / עובדים על הפרסום / עבודת המחקר': במקרה בו חוקרים מסוימים הוחלפו / החליפו אחרים במהלך התקופה - חובה לציין הן את שמות החוקרים המחליפים והן את שמות החוקרים המוחלפים.
- חובה למלא מספר קטלוגי של הפרסום כפי שמופיע בספרייה הלאומית וכן את תאריך הגשת הפרסום לספרייה הלאומית. במידה שבעת הגשת בקשת התמיכה עדיין אין מספר קטלוגי - חובה לצרף אסמכתא מתאימה המעידה על הגשת הפרסום לספרייה הלאומית.
10. חובה למלא תאריך מדויק של הוצאה לאור של הפרסומים המוזכרים: חודש ושנה עבריים ולועזיים.
11. אופן הפצה: יש לציין באמצעות V אם הפרסום יצא לאור / ייצא לאור כספר בשנת ההערכה, כמאגר מידע, כאמצעי יישומי או במהדורה דיגיטלית בחינם (- בנוסף למהדורה רגילה). אם הפרסום יצא לאור במספר ערוצים - יש לציין זאת. לצורך ניקוד, ייספרו אך ורק פרסומים שהופצו לציבור במדיה דיגיטלית בשנת ההערכה.
12. ניתן כמובן להוסיף שורות לטבלאות, בעת הצורך, אך אין לשנות את מבנה הטבלה!

13. יש למלא את הטבלאות ונספחיהן באופן מדויק, מקצועי ומפורט, ולחתום בסופן, במקום המיועד לכך (עמוד 7)!

1. פרסומים שיצאו לאור בתאריכים 1.1.22 עד 31.12.22

מס'	שם הפרסום	מספרו הקטלוגי של הספר בספריה הלאומית: מס' מערכת ומס' מדף; אם טרם נתקבל מספר קטלוגי, יש לצרף אסמכתא על הגשת הפרסום לספריה הלאומית	מס' עמודים	שם המכון שביצע את הפעילות המחקרית ומופיע על הפרסום כמוציא לאור ובבעל הזכויות השמורות	מס' עותקים שהודפסו	אופן הפצה: יש לסמן V במשבצות המתאימות			תאריך תחילת העבודה על הפרסום	תאריך הוצאה לאור						מהדורות דיגיטליות חינם של פרסומים שיצאו לאור בשנת ההערכה, והופצו במדיה הדיגיטלית בשנת ההערכה בלבד	תמצית תוכן הפרסום ותיאור עבודת המכון ביחס אליו	תמצית תרומתו למחקר התורני ולציבור הלומדים	האם הפרסום הינו חדש, או שמא מהדורה נוספת? אם מדובר במהדורה נוספת, חובה לציין את סוג השינוי שנערך בין המהדורות, ואת שנת ה"ל של המהדורה הקודמת	האם צוין בכל עותקי הפרסום כי ניתנה תמיכתו של המשרד להוצאת לאור? כן / לא	שמות החוקרים הרבנים שעבדו על הפרסום: חובה לציין שם משפחה ושם פרטי ע"פ סדר הא"ב של שם משפחה, באיות זהה לנכתב בשאלון 6		הסברים לשינויים: במידה שחל שינוי כלשהו בפרסום בין הדיווח הקודם ואותו לדיווח הנוכחי - יש לציין זאת באופן ברור בסור זה, ולכתוב את ההסבר המפורט לשינוי					
						ספר	מאגר מידע	אמצעי יישומי		חודש	שנה	חודש עברי	שנה עברית	חודש לועזי	שנה לועזית						בן / לא	היכן פורסם		תאריך לועזי של הפרסום / הגשה לפרסום	חודש	שנה		
																											שם פרטי	שם משפחה
1	ושמו אחד – ריפוי הקשר בין ישראל ודתות העולם	99701155546 5605171	31 9	בית המדרש לישראל והאנושות אור, תורה סטון	20 00	V			1	20 20	אב	ת ש פ"ב	8	20 22	ל א		הספר עוסק בדברי הנביאים וחבמי ישראל לאורך הדורות ביחס לדתות העולם האחרות ועוסק בחזון העם היהודי לאנושות עם המעבר ממצב השירדות בגלות לשיבת ציון. מדובר בעבודת מחקר מקורית של המכון	הספר עוסק בשאלות ייסוד של יחסי ישראל והאנושות אשר עברו תהפוכות גדולות עם שיבת עם ישראל לארצו מחד, ותהליכי הגלובליזציה מאידך. הספר מציג בירור מעמיק,	חדש	לא, מכיוון ששנת 2024 היא השנה הראשונה בה מגיש ים בקשה לתמיכה	מלאך נגן רחובלן ט	אסף יעקב שרל						

מס'	שם הפרסום	מס' עמודים	שם המכון שביצע את הפעילות המחקרית ומופיע על הפרסום כמוציא לאור ובבעל הזכויות השמורות	מס' עותקים שהודפסו	אופן הפצה: יש לסמן V במשבצות המתאימות	תאריך תחילת העבודה על הפרסום (חובה לציין חודש ושנה לועזיים)	תאריך הוצאה לאור (חובה לציין חודש ושנה עבריים ולועזיים)	מהדורות דיגיטליות חינם של פרסומים שיצאו לאור בשנת ההערכה, והופצו במדיה הדיגיטלית בשנת ההערכה בלבד	תמצית תוכן הפרסום ותיאור עבודת המכון ביחס אליו (חובה לצרף תוכן מפורט ומדויק בדפים נפרדים!)	תמצית תורמתו למחקר התורני ולציבור הלומדים (חובה לצרף תיאור נרחב יותר בדפים נפרדים!)	האם הפרסום הינו חדש, או שמא מהדורה נוספת? אם מדובר בחובה לציין את סוג השינוי שנערך בין המהדורות, ואת שנת ה"ל של המהדורה הקודמת	האם ניתן להוצאת לאור? כן / לא	שמות החוקרים הרבניים שעבדו על הפרסום: חובה לציין שם משפחה ושם פרטי ע"פ סדר הא'–ב' של שם משפחה, באיות זהה לנכתב בשאלון 6 שימו לב: חובה על שמות החוקרים הללו להופיע במלואם על הפרסום שיצא לאור	הסברים לשינויים: במדיה שחל שינוי בלשהו בפרסום בין הדיווח הקודם אודותיו לדיווח הנוכחי - יש לציין זאת באופן ברור בסור זה, ולכתוב את ההסבר המפורט לשינוי
מס'	שם הפרסום	מס' עמודים	שם המכון שביצע את הפעילות המחקרית ומופיע על הפרסום כמוציא לאור ובבעל הזכויות השמורות	מס' עותקים שהודפסו	אופן הפצה: יש לסמן V במשבצות המתאימות	תאריך תחילת העבודה על הפרסום (חובה לציין חודש ושנה לועזיים)	תאריך הוצאה לאור (חובה לציין חודש ושנה עבריים ולועזיים)	מהדורות דיגיטליות חינם של פרסומים שיצאו לאור בשנת ההערכה, והופצו במדיה הדיגיטלית בשנת ההערכה בלבד	תמצית תוכן הפרסום ותיאור עבודת המכון ביחס אליו (חובה לצרף תוכן מפורט ומדויק בדפים נפרדים!)	תמצית תורמתו למחקר התורני ולציבור הלומדים (חובה לצרף תיאור נרחב יותר בדפים נפרדים!)	האם הפרסום הינו חדש, או שמא מהדורה נוספת? אם מדובר בחובה לציין את סוג השינוי שנערך בין המהדורות, ואת שנת ה"ל של המהדורה הקודמת	האם ניתן להוצאת לאור? כן / לא	שמות החוקרים הרבניים שעבדו על הפרסום: חובה לציין שם משפחה ושם פרטי ע"פ סדר הא'–ב' של שם משפחה, באיות זהה לנכתב בשאלון 6 שימו לב: חובה על שמות החוקרים הללו להופיע במלואם על הפרסום שיצא לאור	הסברים לשינויים: במדיה שחל שינוי בלשהו בפרסום בין הדיווח הקודם אודותיו לדיווח הנוכחי - יש לציין זאת באופן ברור בסור זה, ולכתוב את ההסבר המפורט לשינוי
2	ישראל והעמים – מקורות, הלכה וכלים מעשיים	43 5	בית המדרש לישראל והאנושות – מכון בליקלה לשיח בין- דתי	30 0	V V	1 20 20	1 20 22	כ I	רשת עמית י בליק לה, פורו מים בין- דתיים ם בארץ ובעול ם, אתר המכו I	פרסום זה הוא מאגר דיגיטלי של מאמרים, הסכתים, דפי מקורות וכלים מעשיים המיועדים לרבנים, אנשי חינוך ודיפלומטים המנהלים עבודה מול העולם הלא-יהודי, ובפרט המוסלמי.	חדש	לא	לביא נגן שרלו אהרן א יעקב אלחנן	

א.2. פרסומים שיצאו לאור בתאריכים 1.10.22 עד 30.9.23

[illegible]

ב1. עבודות מחקר שמצויות בהליכי עבודה, אך טרם יצאו לאור – בתאריכים 1.1.22 עד 31.12.22

[illegible]

ב2. עבודות מחקר שמצויות בהליכי עבודה, אך טרם יצאו לאור – בתאריכים 1.10.22 עד 30.9.23

מס'	שם עבודת המחקר	מס' עמודים מתוכנן	שם המכון שביצע את הפעילות המחקרית ושיופיע על הפרסום כמוציא לאור וכבעל הזכויות השמורות	מס' עותקים שיודפסו	אופן הפצה מתוכנן: יש לסמן V במשבצות המתאימות			תאריך תחילת העבודה על הפרסום		תאריך מתוכנן של הוצאה לאור		תמצית תוכן הפרסום ותיאור עבודת המכון ביחס אליו	תמצית תרומתו למחקר התורני ולציבור הלומדים	האם הפרסום הינו חדש, או שמא מהדורה נוספת? אם מדובר במהדורה נוספת, באיזו צורה נוספת, באיזו צורה נוספת, באיזו צורה נוספת?	האם הפרסום הינו חדש, או שמא מהדורה נוספת? אם מדובר במהדורה נוספת, באיזו צורה נוספת, באיזו צורה נוספת, באיזו צורה נוספת?	שמות החוקרים הרבנים שעבדו על הפרסום: חובה לציין שם משפחה ושם פרטי ע"פ סדר הא"ב- זהה לנכתב בשאלון 6		
					ספר	מאגר מידע	אמצעי יישומי	חודש	שנה	שנה עברית	שנה לועזית					שם פרטי	שם משפחה	
1																		
2																		

מס'	שם עבודת המחקר	מס' עמודים מתוכן	שם המכון שביצע את הפעילות המחקרית ושיופיע על הפרסום כמוציא לאור וכבעל הזכויות השמורות	מס' עותקים שיודפסו	אופן הפצה מתוכנן: יש לסמן V במשבצות המתאימות			תאריך תחילת העבודה על הפרסום		תאריך מתוכנן של הוצאה לאור		תמצית תוכן הפרסום ותיאור עבודת המכון ביחס אליו	תמצית תרומתו למחקר התורני ולציבור הלומדים	האם הפרסום הינו חדש, או שמא מהדורה נוספת? אם מדובר במהדורה נוספת, נא לציין את סוג השינוי שנערך בין המהדורות, ואת שנת הו"ל של המהדורה הקודמת	האם יציין בכל עותקי הפרסום כי ניתנה תמיכתו של המשרד להוצאת לאור? כן / לא	שמות החוקרים הרבנים שעבדו על הפרסום: חובה לציין שם משפחה ושם פרטי ע"פ סדר הא"ב' של שם משפחה, באיות זהה לנכתב בשאלון 6		הסברים לשינויים:
					ספר	מאגר מידע	אמצעי יישומי	חודש	שנה	שנה עברית	שנה לועזית					שם פרטי	שם משפחה	
																		במידה שחל שינוי כלשהו בעבודת המחקר בין הדיווח הקודם אודותיה לדיווח הנוכחי - יש לציין זאת באופן ברור בטור זה, ולכתוב את ההסבר המפורט לשינוי
3	ישראל והעמים - [REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]								[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]		[REDACTED]	[REDACTED]	

מס'	שם עבודת המחקר	מס' עמודים מתוכן	שם המכון שביצע את הפעילות המחקרית ושיופיע על הפרסום כמוציא לאור וכבעל הזכויות השמורות	מס' עותקים שיודפסו	אופן הפצה מתוכנן: יש לסמן V במשבצות המתאימות			תאריך תחילת העבודה על הפרסום (חובה לציין חודש ושנה לועזיים)		תאריך מתוכנן של הוצאה לאור (חובה לציין שנה עברית ולועזית)		תמצית תוכן הפרסום ותיאור עבודת המכון ביחס אליו (יש לצרף תוכן מפורט ומדויק בדפים נפרדים!)	תמצית תרומתו למחקר התורני ולציבור הלומדים (יש לצרף תיאור נרחב יותר בדפים נפרדים!)	האם הפרסום הינו חדש, או שמא מהדורה נוספת? אם מדובר במהדורה נוספת, נא לציין את סוג השינוי שנערך בין המהדורות, ואת שנת הו"ל של המהדורה הקודמת	האם יציין בכל עותקי הפרסום כי ניתנה תמיכתו של המשרד להוצאת לאור? כן / לא	שמות החוקרים הרבנים שעבדו על הפרסום: חובה לציין שם משפחה ושם פרטי ע"פ סדר הא"ב' של שם משפחה, באיות זהה לנכתב בשאלון 6 שימו לב: חובה על שמות החוקרים הללו להופיע במלואם על הפרסום שיצא / יוצא לאור		הסברים לשינויים: במידה שחל שינוי כלשהו בעבודת המחקר בין הדיווח הקודם אודותיה לדיווח הנוכחי - יש לציין זאת באופן ברור בטור זה, ולכתוב את ההסבר המפורט לשינוי
					ספר	מאגר מידע	אמצעי יישומי	חודש	שנה	שנה עברית	שנה לועזית					שם פרטי	שם משפחה	
4																		
5																		

מס'	שם עבודת המחקר	מס' עמודים מתוכן	שם המכון שביצע את הפעילות המחקרית ושיופיע על הפרסום כמוציא לאור וכבעל הזכויות השמורות	מס' עותקים שיודפסו	אופן הפצה מתוכנן: יש לסמן V במשבצות המתאימות			תאריך תחילת העבודה על הפרסום		תאריך מתוכנן של הוצאה לאור		תמצית תוכן הפרסום ותיאור עבודת המכון ביחס אליו	תמצית תרומתו למחקר התורני ולציבור הלומדים	האם הפרסום הינו חדש, או שמא מהדורה נוספת? אם מדובר במהדורה נוספת, נא לציין את סוג השינוי שנערך בין המהדורות, ואת שנת הו"ל של המהדורה הקודמת	האם יציין בכל עותקי הפרסום כי ניתנה תמיכתו של המשרד להוצאת לאור? כן / לא	שמות החוקרים הרבנים שעבדו על הפרסום: חובה לציין שם משפחה ושם פרטי ע"פ סדר הא"ב' של שם משפחה, באיות זהה לנכתב בשאלון 6		הסברים לשינויים:
					ספר	מאגר מידע	אמצעי יישומי	חודש	שנה	שנה עברית	שנה לועזית					שם פרטי	שם משפחה	
																		במידה שחל שינוי נלשוה בעבודת המחקר בין הדיווח הקודם ואותה לדיווח הנוכחי - יש לציין זאת באופן ברור בטור זה, ולכתוב את ההסבר המפורט לשינוי
6																		

מס'	שם עבודת המחקר	מס' עמודים מתוכן	שם המכון שביצע את הפעילות המחקרית ושיופיע על הפרסום כמוציא לאור וכבעל הזכויות השמורות	מס' עותקים שיוודפסו	אופן הפצה מתוכנן: יש לסמן V במשבצות המתאימות			תאריך תחילת העבודה על הפרסום (חובה לציין חודש ושנה לועזיים)	תאריך מתוכנן של הוצאה לאור (חובה לציין שנה עברית ולועזית)		תמצית תוכן הפרסום ותיאור עבודת המכון ביחס אליו (יש לצרף תוכן מפורט ומדויק בדפים נפרדים!)	תמצית תרומתו למחקר התורני ולציבור הלומדים (יש לצרף תיאור נרחב יותר בדפים נפרדים!)	האם הפרסום הינו חדש, או שמא מהדורה נוספת? אם מדובר במהדורה נוספת, נא לציין את סוג השינוי שנערך בין המהדורות, ואת שנת הו"ל של המהדורה הקודמת	האם יצוין בכל עותקי הפרסום כי ניתנה תמיכתו של המשרד להוצאת לאור? כן / לא	שמות החוקרים הרבנים שעבדו על הפרסום: חובה לציין שם משפחה ושם פרטי ע"פ סדר הא"ב' של שם משפחה, באיות זהה לנכתב בשאלון 6 שימו לב: חובה על שמות החוקרים הללו להופיע במלואם על הפרסום שיצא / יוצא לאור		הסברים לשינויים: במידה שחל שינוי כלשהו בעבודת המחקר בין הדיווח הקודם אודותיה לדיווח הנוכחי - יש לציין זאת באופן ברור בטור זה, ולכתוב את ההסבר המפורט לשינוי
					ספר	מאגר מידע	אמצעי יישומי		חודש	שנה					שנה עברית	שנה לועזית	

יש לסמן ✓ במשבצת הבאה:

✓ רצ"ב דפים נוספים, ובהם פירוט: תוכן כל פרסום / עבודת מחקר המופיעים בטבלאות + תרומתם למחקר התורני ולציבור הלומדים + פירוט עבודת המכון ביחס אליהם.

בנוסף, רצ"ב עבור כל פרסום שיצא לאור וכן טיוטות עבור עבודות מחקר הנמצאות בשלבי עבודה:

שימו לב: אין לצרף יותר דפים מהנדרש.

✓ צילום עמוד שער.

✓ צילום עמוד בו מופיע שם המכון שביצע את עבודת המחקר והוציאה לאור ובעל הזכויות הבלעדי.

✓ צילום עמוד בו מופיעים שמות המחברים (החוקרים) שעבדו על הפרסום.

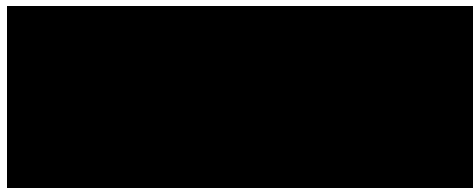
✓ צילום עמוד בו מופיע / יופיע כי הפרסום יצא / ייצא לאור בתמיכת משרד התרבות והספורט.

✓ צילום עמוד תוכן העניינים.

✓ צילום **חמישה** עמודים מתוך הפרסום / צילום דפי טיוטות מפורטים, באופן שיספק לצורך הערכה / טיוטת יחידה שלמה למכוני מחקר העוסקים בהוצאת סדרות, בתוספת נימוק לאי

הוצאתה לאור בשנת ההערכה. שימו לב כי טיוטת היחידה השלמה תצורף במהדורה **אלקטרונית בלבד**, לכתובת הדוא"ל zippigo@most.gov.il

הריני מצהיר בזאת על נכונות הפרטים שמולאו בשני חלקי השאלון, ועל צירוף כל הנספחים המבוקשים

חתימת מנהל המכון _

שם מנהל המכון אהרן אריאל לביא

פרסומים שיצאו לאור בתאריכים 1.1.22 עד 31.12.22

ושמו אחד – ריפוי הקשר בין ישראל ודתות העולם

תוכן הפרסום

הספר מציג חשיבה מחודשת – הלכתית והגותית – על הסוגיות הרחבות הקשורות ביחסי ישראל והעמים.

פרקי הספר עוסקים בחשיבותן של דתות ועבודת ה' בקרב האומות וארבעה שערים נפתחים בו. השער הראשון עוסק בסוגיות יסוד: ביחסים שבין ישראל לעמים לעתיד לבוא כפי שהם מתבררים מתוך דברי הנביאים – יחסים שתוארו במגוון אופנים בנבואות השונות, באופן המציב אפשרויות שונות להבנת מקומן של דתות באומות העולם לעתיד לבוא. הוא ממשיך לניתוח משמעותן של שבע מצוות בני נח כפי שהיא עולה מתוך דברי חז"ל, ועולה מתוכו המסקנה שחז"ל ראו במצוות בני נח תנאי סף לחברה אנושית מתוקנת אך הותירו חלל פנוי לצמיחת השלמות הדתית של האומות שלא על ידי מסגרת סף זו.

השער השני עוסק ביחס לדתות כפי שהוא משתקף בתורתם של הראשונים. כל אחד מן הפרקים בשער זה נסב על הגותו של אחד מגדולי חכמי ישראל בימי הביניים שהגדירו בצורות שונות מהו הדבר המעניק לגיטימיות לדתות באומות העולם. יש שראו את הדת באומות כדת שכלית ומוסרית בעלת חשיבות אך תוך הדגשה שהיא רחוקה ממדרגת דת שיש בה התגלות (ריה"ל); ומאידך גיסא, יש שסברו שאף באומות העולם תיתכן התגלות עצמאית שאיננה תלויה בתורת משה (רבי נתנאל פיומי). דעה נוספת ראתה בהתנהגות המוסרית של הגויים וביסודות התיאולוגיה שלהם בסיס לגיטימיות ואף לאחווה עימם (המאירי); ויש שהדגישו את היסודות התיאולוגיים ההכרחיים לדת אמיתית אך תוך הדגשת השונות המתבקשת בכל דת לפי תכונת האומה שבתוכה היא מתפתחת (ר"י אלבו). לעומת עמדות אלו ניצבת עמדת הרמב"ם שלא נתן מקום לגיטימי לדתות עצמאיות באומות העולם וראה את מצוות בני נח כדת האומות הרצויה – דווקא מתוך קישור להתגלות בסיני. יחד עם זאת גם מדברי הרמב"ם עולה הערכה חיובית של עבודת ה' של יחידים בני אותן דתות.

השער השלישי עוסק בסוגיה זו כפי שהיא משתקפת בהגותם של חכמי האחרונים, הן אצל חכמים חשובים לאורך תקופת האחרונים והן אצל גדולי ישראל בדור האחרון שעסקו בשאלות אלו בהרחבה: למן הרב אליהו בן-אמוזג והראי"ה קוק, ועד הרב יהודא ליאון אשכנזי ("מניטו") והרב יונתן זקס. פרקים אלו מחזדים את האופן שבו הדגישו כמה מגדולי ישראל בדורות האחרונים את הצורך לעסוק בתפקיד האוניברסלי של עם ישראל ושל תורת ישראל, ואת המקום והמשמעות הנרחבים שנתנו לדתות אומות העולם – ובפרט לנצרות ולאסלאם – בסיפור הגדול של האנושות. בשער האחרון בספר נידון חלקם של בני אומות העולם בשלושה מיסודות הדת היהודית: לימוד תורה, בית המקדש ושמירת שבת. הלימוד השיטתי של סוגיות אלו משלים מכיוון נוסף את המקום החשוב של אומות העולם בחזון הגדול של עבודת ה'.

תיאור עבודת המכון ביחס לפרסום

הספר נוצר על בסיס עבודת מחקר מקורית של המכון במשך שנתיים רצופות של מחקר, פיתוח וכתיבה ייחודיים. הספר עשוי פרקים פרקים שעלו מתוך לימוד משותף של שלושה מחברי בית המדרש: הרב ד"ר יעקב נגן, העומד בראש בית המדרש, הרב ישראל רוזנבלט וד"ר אסף מלאך. כל אחד מן הפרקים נכתב על ידי אחד מן הלומדים אך הוא כולל בתוכו תובנות שעלו מן הליבון המשותף של הסוגיות.

תרומתו של הפרסום למחקר התורני ולציבור הלומדים

הספר עוסק בשאלות יסוד של יחסי ישראל והאנושות אשר עברו תהפוכות גדולות עם שיבת עם ישראל לארצו מחד, ותהליכי הגלובליזציה מאידך. הספר מציג בירור מעמיק, הגותי והלכתי, לגבי מקומו ותפקידו של עם ישראל במסגרת הרחבה של האנושות וזהו בין הספרים הבודדים העוסקים בנושא זה מאז שיבת עם ישראל לארצו. הספר עשוי בתבנית של פרקים ובהם הרצאת דברים סדורה, עיתים ארוכה ועיתים קצרה, המציעה קריאה של המקורות, רקע, סיכום והתבוננות; ובשוליה סעיף "מקורות". בסעיף זה מובאים בהרחבה המקורות שאזכרו בגוף הפרק. תבנית זו מאפשרת לקורא להתרשם מהדברים באופן בלתי אמצעי, לעמוד על עומקם ושמא אף לחוות תהליך חשיבה מעמיק וטרנספורמטיבי סביב יחסי ישראל והאומות. כדי להקל על המעיין סופר כל מקור בסעיפי המקורות במספר סידורי, ובגוף הפרק צוינו מספרים אלה בתבנית מספר בולטת. מבנה זה מעצים את תרומתו של הספר למחקר התורני ולציבור הלומדים בכך שמעבר להצגת פירות עבודת המחקר של חברי בית המדרש הוא מנגיש גם את המקורות הראשוניים הרלבנטיים עצמם ומקל על הוצאתם לפועל של מחקרי המשך.

יעקב נגן, ישראל רוזנבלט, אסף מלאך

וְשֵׁמוֹ אֶחָד

ריפוי הקשר בין ישראל ודתות העולם

פתח דבר: כתריאל ברנדר

Yakov Nagen, Sarel Rosenblatt, Assaf Malach
And His Name is One: Healing Judaism's Relations with World Religions

עורך אחראי: ראובן ציגלר
עורכת ראשית: אוריה מבורך
עורכת משנה: אפרת גרוס
עריכת לשון: שמואל מרצבך
הגהה: הגיה קולומבוס
עיצוב עטיפה: סטודיו עפעף
עימוד: עדי רובין

© כל הזכויות שמורות לבית המדרש לישראל והאנושות, אור תורה סטון 2022

ספרי מגיד, הוצאת קורן
ת"ד 4044 ירושלים 9104001
טל': 02-6330530 פקס: 02-6330534
www.korenpub.co.il

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר, כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

מסת"ב 8-342-526-965-978 ISBN

Printed in Israel 2022

תוכן העניינים

פתח דבר: הרב ד"ר כהנא ישיה ברנר ט
מבוא: יחסי ישראל והעמים בזמננו - קריאה לחשיבה ישנה-חדשה 1

חלק ראשון: סוגיות יסוד

בין ישראל לעמים לעתיד לבוא: ארבעה מודלים בנבואות אחרית הימים .. 17
"כִּי־אֶשֶׁר פָּתַר לָנוּ כֵּן הָיָה": שותפות האדם בעיצוב התממשות הנבואות..... 31
שבע מצוות בני נח: תנאי סף לחברה אנושית או זהות דתית? 39

חלק שני: יחס הראשונים לדתות העולם

רבי יהודה הלוי: חשיבות הדת באומות העולם - דת ללא התגלות 53
רבי נתנאל בירב פיומי: נבואה בדתות העולם 71
הרמב"ם: מצוות בני נח כדת הבלעדית לאומות העולם 83
רבי מנחם המאירי: מוסר ואמונה בה' כבסיס לאחוה 103
רבי יוסף אלבו: תורת בני נח משתנה לפי אופייה של כל אומה 123

חלק שלישי: יחס האחרונים לדתות העולם

הרב יעקב עמדין: היסודות החיוביים של הנצרות כדת בני נח 133
הנצרות כדת חיובית בדברי אחרונים 151
הרב אליהו בן-אמוזג: דתות העולם והגאולה האוניברסלית 177
הראי"ה קוק: "הדתות האלוהיות" ותפקידו המרכזי של עם ישראל 195
הרב יהודא אשכנזי (מניטו): "משוואת האחוה" וחשיבות הדיאלוג הבין-דתי .. 221
הרב יונתן זקס: הדתות כשפות שונות של דבר ה' לעולם 243
"בְּקִשׁוֹ פָּנָיו תִּמְדּוּ": דתות העולם כעבודת ה' הצומחת מלמטה 253

חלק רביעי: חשיבות עבודת ה' של האומות - תורה, מקדש, שבת

תורה לגויים: אחריותו של עם ישראל בהפצת תורה לעולם 271
"בֵּית תְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל הָעַמִּים": מקומם של הגויים במקדש 291
שבת לישראל ושבת לאומות..... 301
אחרית דבר: מפגש וקשר בין ישראל ודתות העולם בזמננו 311

ושמו אָהד: ריפוי הקשר בין ישראל ודתות העולם

בהרחבה על היחס בין עקרונות הנצרות לבין מקורותיה היהודיים, תוך הדגשה שמקורם המובהק של הרעיונות האוניברסליים שבנצרות – ביהדות, שגם לה פן אוניברסלי. מלבד זאת הוא מעניק תשומת לב מיוחדת ליתרון המוסר היהודי ומאפייניו הלאומיים-מדיניים על פני המוסר הנוצרי האוניברסלי המנותק מערכי העולם הזה. חיבורים נוספים של הרב אב"א עוסקים במקורות קבליים שמהם לדבריו שאבו הנוצרים את עיקרי תורתיהם.

חיבורו העיקרי, "ישראל והאנושות" (*Israel et L'Humanité*), עוסק ביחסים שבין ישראל ואומות העולם ובתפקידיהם השונים. טיוטת החיבור כללה כ-1900 עמודים גדולים בצרפתית והיא לא ראתה אור בחיי המחבר. רק לאחר מותו, בשנת 1914, נדפס הספר – כאלף עמודים אורכו – במהדורה ערוכה ומעובדת על ידי אמי פאלייר, תלמידו של הרב אב"א. פאלייר היה תלמיד מיוחד במינו: הוא היה נוצרי שביקש להתגייר, אך הרב אב"א שכנע אותו שלא לעשות זאת אלא להפיץ את שבע מצוות בני נח בקרב הנוצרים.¹ מהדורה שנייה מקוצרת של החיבור נדפסה בצרפתית בשנת 1916, ועל בסיסה יצאה בשנת 1967 המהדורה העברית (בהוצאת מוסד הרב קוק ובתרגומו של שמעון מרכוס) שהיקפה כשליש מן החיבור המקורי (המובאות דלהלן לקוחות ממהדורה זו). לאחרונה יצא לאור תרגום מלא של החיבור לאנגלית.

שלוש תוכנות חשובות מאפיינות את משנתו של הרב אב"א. ראשית, התוכנה העקרונית הקובעת שהתורה מכוונת לתיקון הדתי של

1. ישנם הבדלים בין רוחו של "מוסר יהודי לעומת מוסר נוצרי", המדגיש את יתרון היהדות על הנצרות, לבין רוח החיבור "ישראל והאנושות", שעיקרו הדגשת הדת האוניברסלית הכלולה בתורה וברוחה. פער זה גרם להשערות שונות על עמדתו המדויקת של הרב אב"א (ראו למשל ההשערה של יעקב פליישמן, בעיית הנצרות במחשבה היהודית ממנדלסון עד רונצווייג, ירושלים: מאגנס, תשכ"ד, עמ' 129-130). יש שהעלו את האפשרות לייחס את השינויים לעריכתו של אמי פאלייר אך השוואה שנערכה בין כתב היד המקורי והמהדורה של 1914 מלמדת שאין ביניהם שינויים משמעותיים. ראו *Another*, Clemence Boulouque, *Modernity*, Stanford University Press, 2020.

הרב אליהו בן-אמוזג: דתות העולם והגאולה האוניברסלית

אסף מלאך

הרב אליהו בן-אמוזג (1823-1900; להלן: אב"א) נולד בליורנו שבאיטליה למשפחה שמוצאה ממרוקו. הוא כיהן ברבנות ליורנו כחמישים שנה והפעיל בה גם בית דפוס ידוע. הרב אב"א עסק כבר מגיל צעיר בקבלה ובמדעים כלליים ונודע כבעל ידע נרחב בייחוד בתחומים אלו. פירושו לתורה, "אם למקרא", שנדפס בשנים 1862-1863, מתמקד גם ביחס בין האמונות והמנהגים שבתורה לאלו של העמים הקדמונים ובפרט לאלו של העם המצרי.

חיבור נוסף שלו, הנושא את השם "מוסר יהודי לעומת מוסר נוצרי" (*Morale Juive et Morale Chrétienne*), נדפס לראשונה ב-1867 ומאז נתפרסם בכמה מהדורות. תרגום עברי של הספר מאת שמעון מרכוס ראה אור בהוצאת מוסד הרב קוק בשנת תשכ"ו, תחת השם "בשבילי מוסר". הספר תורגם שוב מצרפתית על ידי הרב אליהו רחמים זייני בשנת תשס"ז וראה אור בהוצאת ישיבת אור וישועה – בשמו המקורי (הציטוטים דלהלן לקוחים ממהדורה זו). בספר זה עומד הרב אב"א

העולם כולו דרך ישראל כממלכת כוהנים שתפקידם להוביל לקיום מצוות בני נח על ידי כלל העולם. שנית, התובנה המעשית שלפיה הדתות הגדולות (הנצרות והאסלאם) הן כלי עיקרי שדרכו הופצה בעבר בשורתה של התורה ולהן תפקיד מרכזי בהפצת הדת העולמית בעתיד. הדברים מגיעים עד כדי כך שהרב אב"א מעיד שהוא מתמלא בהתרגשות ובגאווה כאשר הוא שומע כומר קורא מפרקי תהילים [5]. אומנם הוא גם מבקר בחריפות רבה את הטעויות החמורות שנעשו בליקוט הסלקטיבי והמשובש של דתות אלו מתוך דברי התורה, וסבור שרק ההסתייגות מטעויות אלו תאפשר להן לקדם את הפצת הדת העולמית בעתיד. לבסוף, הרב אב"א מפתח את נושא "תורת בני נח" ובמסגרת זו מדגיש את היסוד הרוחני והמוסרי המשותף וכן את החשיבות של דתות שונות ושל סגנונות דתיים שונים ההולמים את טבע העמים השונים.

כבר בהקדמה לספרו "ישראל והאנושות" מכריז הרב אב"א שמטרת הספר היא להראות שתכליתה של היהדות היא דת אוניברסלית לכל העולם ולהבהיר את הקשר שבין הצד הלאומי שבתורה לצד האנושי-כללי. ההתבדלות המיוחדת של עם ישראל מן העמים הקדמונים נבעה דווקא מן הצורך לבצר את החזון הרחוק שלה שהוא כינון הדת האוניברסלית. אלוהי ישראל הוא אלוהי העולם, הבורא והמשגיח, ולא אל מקומי, וממילא המסר של תורת ישראל הוא מסר אוניברסלי; אלא שכדי להוציאו אל הפועל הוא כרוך בביצור תפקידם של ישראל כעם נבדל של כוהנים המסורים לרעיון הדתי בשלמותו. זהו מקור הממד הלאומי של התורה המכונה על ידו "תורת משה", המתקיים במקביל ל"תורת בני נח" הפונה אל העולם כולו [1]. בהקשר זה מדגיש הרב אב"א בצורות שונות את קיומה של אמונה מונותאיסטית באומות העולם גם קודם למתן תורה, ואת שייכותם של העמים השונים לאמונה באלוהי העולם כולו גם בדת העתיקה. הוא מצביע על קיומו של אל ראשי ועליון בתרבויות שונות אף אם ישנה הכרה בכוחות ואלים שונים תחתיו. לדבריו, עקרונות העל של התורה מצויים בסודות תורת הקבלה ואלו מקבילים לחלק

מהדיעות הסודיות שהיו מצויות אצל כוהני העמים העתיקים: מצרים, יוון, פרס והודו [2].

במקביל, הוא מבסס את החשיבות של ה"נואחיות", דת בני נח הטמונה בתורה, ומהותה היא הבסיס הדתי והמוסרי השייך לכל העמים והנדרש מכל העמים, כחלק מרכזי בבשורה של תורת ישראל [3]. עניין זה מעורר את השאלה: האם דת בני נח אמורה להיות תמצית הדתיות של הגויים או שהיא בסיס שעל גביו יש מקום לכל עם ולכל תרבות לבנות קומה ייחודית נוספת – לביטוי יחסם הרוחני אל הקב"ה? בעניין זה ניתן לראות דגשים משלימים בתוך כתביו של אב"א. מחד גיסא הוא מדגיש שהאינסופיות האלוהית אין לתארה על ידי דת אחת וגוון אחד, ועל כן מלכתחילה יש מקום לדתות שונות [4]. מאידך גיסא, אין זה סותר את מה שהוא כותב במקומות רבים על עליונותה של תורת ישראל בתור הפיתוח השלם של עבודת אלוהים, כאשר הדתות האחרות צריכות ללמוד ממנה ולהשתלם לאמונה שלמה יותר.

מקום מיוחד מקדיש הרב אב"א למקומן של הנצרות והאסלאם בהיסטוריה, ובפרט לנצרות. מחד גיסא, דתות אלו ראויות להוקרה על הפצת אמונת ישראל באומות משום שבכך קידמו מאוד את החזון של הדת האוניברסלית ומימשו בצדק את הרעיון היסודי ששאבו מתורת ישראל. בהמשך לזה, הוא מכיר בתרומתה רבת הערך של הנצרות לקידום ערכי המוסר בקרב עמים רבים, ערכים ששאבה מן היהדות [5]. מאידך גיסא, הנוצרים שגו משום שלא הבינו את הכפילות הנדרשת בין דת משה ודת בני נח, המותירה ייחוד לישראל ככוהני העולם. הנצרות הקדומה כללה גרסה שניסתה להפוך את כל יושבי תבל לשומרי תורת משה, או שביטלה את תורת משה גם מבני ישראל. שני כיוונים אלו מוטעים, והעולם צריך לכלול עם של כוהנים במקביל לדת האוניברסלית השייכת לעולם כולו. לדבריו, טעות זו קשורה לטעות היסודית של הנצרות שהתרחקה מכל מחויבות לאומית ומדינית ודבקה רק בערך של דתיות ומוסריות מופשטת שהובילה להצהרות של אחווה אוניברסלית שלא הצליחה להתממש במסגרת

הרב אליהו בן-אמוזג: דתות העולם והגאולה האוניברסלית

העולם הזה והובילה באופן פרדוקסלי דווקא לאלים דתית קשה [6]. לעומת טעות זו של הנצרות, טעתה דת האסלאם טעות הפוכה, כאשר שאבה מתורת ישראל רק את הממד החברתי-מדיני תוך הזנחת הממד הרוחני-מטפיזי שלה [7].²

מקורות

[1] בין הצד הלאומי שבתורה לצד האנושי-הכללי: היהדות

כוללת את הדת האוניברסלית כמטרה ("תורת בני נח")

ואת הדת הלאומית-הנבדלת כאמצעי ("תורת משה")

[...] האם היהדות היא הדת העולמית? אילו היתה היהדות דת לאומית בלבד לא היתה יכולה להוציא מקרבה שתי דתות בעלות כיוון אוניברסאלי [...] הצגנו את השאלה אם היהדות היא דת אוניברסאלית וענינו בחיוב. לאמיתו של דבר – לא כך יש להציג את השאלה. היה עלינו לשאול: כלום מכילה היהדות בקרבה דת כללית? [...] זהו פתרון המשבר העובר עתה על הדתות השונות, ואם נרצה לומר את הכל הרי זוהי התקווה הדתית האחרונה של האנושות. ומאחר שניגשנו אל הענין באופן זה אנו עונים ללא היסוס, כי היהדות היא הדת העולמית [...] כוללת בקרבה, בדומה לפרח המסתיר בחובו את הפרי, דת המיועדת לכל המין האנושי, ואשר חוקי תורתה שלכאורה אינם

2. להרחבה נוספת על כל האמור כאן ראו במהדורת הרב אליהו רחמים זייני לספר מוסר יהודי לעומת מוסר נוצרי; גתית הולצמן, "אוניברסליות ולאומיות, ישראל והעמים בהגותו של הרב אליהו בן אמוזג", פעמים, 74 (תשנ"ח), עמ' 104-130; אלסנדרו גואטה, "קבלה ונצרות בהגותו של הרב אליהו בן אמוזג", פעמים, 74 (תשנ"ח), עמ' 97-103.

בשונה מיתר הפרקים בחיבור זה, סעיפי המקורות בפרק הנוכחי מחולקים על פי נושאים שונים. כל סעיף מתמקד בהיבט אחד במשנתו של הרב אב"א בנדרון שלפנינו וכולל תחתיו מובאות מכל ספריו.

ישראל והעמים – מקורות, הלכה וכלים מעשיים

תוכן הפרסום

פרסום זה הוא מאגר דיגיטלי של מאמרים, הסכמים, דפי מקורות וכלים מעשיים המיועדים לרבנים, אנשי חינוך ודיפלומטים המנהלים עבודה מול העולם הלא-יהודי, ובפרט המוסלמי. המאגר כולל את התכנים הבאים:

1. מבוא לשיח בין-דתי.
2. פיקוח נפש של גויים.
3. התקנת מזוזה בבית בעל מקצוע שאינו יהודי.
4. שורשי המורכבות שבין היהדות והאיסלאם.
5. יסודות היהדות אל מול יסודות דתות אחרות בבסיס לשיח ושיתוף-פעולה.
6. משמעות החיבור בין ישראל לעמים במקדש.
7. כי מציון תצא תורה.
8. דפי מקורות העוסקים ביהדות, ביחס לדתות אחרות ובחזון היהדות לאנושות.
9. הסכמים העוסקים בנושאים הנ"ל.
10. חזון אחרית הימים בפרשנויות השונות.
11. שיבת עם ישראל לארצו ומשמעותה מבחינת השיח עם דתות העולם.
12. המקדש בבית תפילה לכל העמים.

תיאור עבודת המכון ביחס לפרסום

המאגר נבנה על בסיס עבודת מחקר מעמיקה של חברי המכון לאורך מספר שנים, והוא הולך ומורחב כל העת בהתאם לצרכים המשתנים (ראו בהמשך פירוט לגבי העבודה המתוכננת בשלבים הבאים). כל אחד מן הפריטים שבמאגר, בין כתוב ובין מוקלט, נוצר על ידי אחד או יותר מן החוקרים במכון אך הוא כולל בתוכו תובנות שעלו מן הליבון המשותף של הסוגיות. כמו כן המאגר מנגיש מקורות ראשוניים עבור חוקרים המעוניינים להרחיב את העבודה בתחום.

תרומתו של הפרסום למחקר התורני ולציבור הלומדים

המאגר מציג בפני ציבור החוקרים והלומדים הן מקורות ראשוניים ללימוד עצמאי, שרובם אינו נגיש לקהל החוקרים והלומדים, והן חומרי מחקר מעובדים יותר המאפשרים העמקה של הדעת והלמידה בתחומים אלו. בנוסף, המאגר מאפשר טיוב של עבודה חינוכית, ציבורית ודיפלומטית אל מול העולם הלא-יהודי ובכך משפר את יכולתם של העוסקים בתחום לייצג את העם היהודי ואת ישראל בפורומים דתיים בינלאומיים ולתרום למאמצי ההסברה של ישראל אל מול העולם. בתקופה קשה זו של מלחמה נודעת למאגר ולעבודת המכון חשיבות עליונה ולא בכדי נעזרים במכון ובפרסומיו הן חוקרים, לומדים ורבנים והן גופים רשמיים כגון משרד החוץ, המל"ל, משרד התפוצות וארגונים יהודיים בינלאומיים.

עמוד השער של הפרסום

לא רלבנטי, שכן מדובר במאגר יישומי ולא בספר

עמודי שם המכון, בעלי הזכויות ושמות המחברים

לא רלבנטי, שכן מדובר במאגר יישומי ולא בספר (שמות החוקרים מצויינים בתוצרים עצמם)

תוכן העניינים

לא רלבנטי, שכן מדובר במאגר יישומי ולא בספר (ראו לעיל רשימת התחומים שהמאגר מכסה)

חמישה עמודים לדוגמה

להלן מוצג מאמר הלכתי אחד לדוגמה מתוך המאגר אשר ארכו כחמישה עמודים, כאשר הוא מעומד לאורך. מאחר וטופס ההגשה מעומד לרוחב הוא נראה במסגרת זו באורך של פחות מחמישה עמודים.

חילול שבת להצלת חייו של גוי – מבט חדש (הרב ד"ר יעקב נגן)

לאחרונה עלה לכותרות שאלת פיקוח נפש של גוים בשבת. פוסקים רבים מתירים למעשה חילול שבת להצלת חיי גוי הנמצאים בסכנה. אולם, הנימוק המקובל, ודאי כאשר מדובר בחילול שבת במלאכות דאורייתא, הוא "משום איבה". שיקול זה למעשה מניח פיקוח נפש עקיף של יהודים, בכך שאם לא נטפל בגוים בשבת הם לא יטפלו ביהודים. היתר חילול השבת הוא למעשה רק להצלת היהודי.

עובדה זו מעוררת קושי ומועקה. הקושי איננו מעצם העובדה שישנם דברים החשובים יותר מן החיים עצמם: כיהודים אנו נתבעים למסור את הנפש כדי לא לעבור על שפיכות דמים, גילוי עריות ועבודה זרה. הקושי נעוץ בהבחנה בין חיי היהודי לחיי הנכרי: הלכה פסוקה היא שאת היהודי מצילים גם כאשר יש חשש רחוק ביותר לחייו, אפילו אם מדובר על גוסס שעומד למות וזה יאריך רק במקצת את חייו, כל זה מחדד את הניגוד לכאורה בין היחס לחיי הנכרי לבין היחס לחיי היהודי באופן צורם. לדעתי יש קריאה במקורות בחז"ל ובראשונים, המבססת את היתר הצלת גוי כהיתר מהותי וכחייב ערכי והלכתי.

מהיכן מגיעה ההנחה שאין להציל חיי גויים בשבת כאשר הדבר כרוך בחילולה? לכאורה, הנחה זו מגיעה ממספר סוגיות מפורשות בש"ס, אך לכשנעיין בסוגיות אלו נגלה שמסקנה זו אינה פשוטה כלל ועיקר.

מי שנפלה עליו מפולת... ספק עובד כוכבים ספק ישראל מפקחין עליו את הגל: (משנה יומא ח, ז).

עולה מתוך מהמשנה שאם יש לנו וודאות שמדובר בעובד כוכבים אין מפקחין עליו את הגל בשבת. אלא, שכאשר מדובר בעובד כוכבים הנמצא בסכנת חיים יש לציין שגם בימות החול נאמר בחז"ל שאין מצילין אותו :

הגוים והרועים בהמה דקה ומגדליה לא מעלין ולא מורידין (תוספתא בבא מציעא, ב:לג)

בלשון אחרת, הסיבה לאי הצלת העובד כוכבים איננה חילול שבת, אלא כחלק של המאבק בעבודת האלילים בה הוא אחוז. אין בחז"ל התייחסות ישירה לחילול שבת על מנת להציל גוי שאינו עובד עבודה זרה, ולכאורה לא ברור מה יהיה הדין במקרה כזה. אציין שבכתבי יד של המשנה ביומא לא כתוב "עובד כוכבים" אלא "נכרי", אולם בד בבד בחז"ל ברור שהנחת היסוד שלהם היא שהנכרים איתם הם באים במגע, הם עובדי עבודה זרה, כפי שעולה במפורש במסכת עבודה זרה שהנימוק לכך שבת ישראל לא תיילד את הנכרית הוא "משום שמילדת בן לעבודת כוכבים" ובתוספתא הנ"ל אפילו בדפוס כתוב "גוים" ולמרות זאת "גוים...לא מעלין" כאשר ברור שההסבר לכך הוא שלדעת חז"ל סתם גוי הוא עובד עבודה זרה.

"אשר יעשה אותם האדם" – היתר פיקוח נפש כהיתר כלל אנושי

על מנת לברר שאלת הצלת גוי שאינו עובד עבודת כוכבים בשבת, יש לשוב אל שורשי הסוגיה המתירה חילול שבת בשל פיקוח נפש. הגמרא ביומא מביאה מספר נימוקים להיתר חילול שבת להצלת נפשות, ולאחר שהיא עומדת על קשיים במקורות אלו, מגיעה הגמרא למסקנה הבאה:

אמר רב יהודה אמר שמואל: ...וחי בהם - ולא שימות בהם. (יומא פה ע"ב)

שמואל לומד את ההיתר לחלל שבת עבור הצלת חיים מהפסוק: **וְשָׁמַרְתָּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם נָסִי בָּהֶם אֲנִי ה'.** (ויקרא יח:ה) הדרשה "וחי בהם ולא שימות בהם", אינה עוסקת ספציפית בשבת אלא מהווה אמירה כללית על כל שערך החיים נמצא מעל ערך המצוות, כפי שכותב הרמב"ם:

ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה שנאמר וויקרא י"ח+ אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם, הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם, ואלו המינים שאומרים שזה חילול שבת ואסור עליהן הכתוב אומר יחזקאל כ' + וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם. (רמב"ם שבת ב, ג).

הסוברים שהשבת חשובה יותר מן החיים ושאסור לחלל שבת להצלת חיים, מכונים על ידי הרמב"ם "מינים", ודעתם היא השמצה קשה כלפי התורה, המוצגת כ"חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם". הפסוק מויקרא, **וְשָׁמַרְתָּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם נָסִי בָּהֶם**, מציב אפוא קריאה ערכית רחבה הרבה יותר מדיני חילול שבת: חוקי התורה הם חוקי חיים, "רחמים וחסד ושלוש בעולם", וממילא מחייבים את העמדת החיים כערך עליון.

התבוננות בלימוד של שמואל מעלה ראיה נוספת למבוסס על היסודי הערכי: הפסוק **"אשר יעשה אותם האדם וחי בהם"**, פונה לכאורה לאדם שנמצא בעצמו בדילמה, בין שמירת חוקי התורה לבין חייו. אולם, הגמרא מרחיבה מאד את העיקרון שעולה מסיטואציה זו, ומתירה לאדם לעבור על חוקי התורה לא רק עבור חייו אלא גם עבור הצלת אדם אחר! אילו היה מדובר בדרשה טכנית, ההרחבה הזו לא הייתה מובנת, והיה נדרש לימוד נוסף להיתר מעבר על המצוות להצלת הזולת. אלא, שדרשה זו אינה רק לימוד להיתר חילול שבת עבור פיקוח נפש, כי אם אמירה ערכית ועקרונית של עליונות קדושת החיים. ממילא, העיקרון הזה נכון בין האדם ובין עצמו, וגם בין האדם ובין זולתו, ולא נדרשת דרשה אחרת.

מי כלול ביסוד הערכי הזה? האם רק היהודים או כלל האנושות? לכאורה, קדושת החיים, המעוגנת בכך שהאדם נברא בצלם אלוהים, שייכת לכל אדם באשר הוא, כדבריו של רבי עקיבא **"חביב אדם שנברא בצלם" שנאמר על כל אדם (אבות ג, יד).**

אבל אנחנו לא אפילו זקוקים לסברות כאלה, שהרי על פסוק זה עצמו מלמדים חז"ל שהוא מתייחס גם לנכרי ולא רק ליהודי! דבר זה מפורש בשלושה מקומות האחרות בש"ס שמביאים את דרשתו של רבי מאיר:

היה רבי מאיר אומר: מניין שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככה גדול - שנאמר אשר יעשה אתם האדם וחי בהם, כהנים לויים וישראלים לא נאמר, אלא האדם. הא למדת: שאפילו נכרי ועוסק בתורה הרי הוא ככה גדול! (סנהדרין נט ע"ב, בבא קמא לח ע"א, עבודה זרה ג ע"א)

"האדם וחי בהם" – כולל כל אדם, ונכרי העוסק בתורה מדריגתו כשל כהן גדול.

ממילא המסקנה המתבקשת: פקוח נפש דוחה שבת ביחס לכל אדם באשר הוא שם! חייו קדושים ויש לחלל שבת כדי להצילו.

המסקנה שעולה אפוא מתוך לימוד מקורות חז"ל היא שהם לא התייחסו ישירות למציאות של הצלת גוים בלי ההקשר של המאבק נגד האלילות. על שאלה זו יש לענות מתוך עיון ביסודות פיקוח נפש, ועיון בסוגיה זו עולה ש"אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" – ולא שימות בהם" נאמר על כל אדם באשר הוא שם, יהודי ונכרי כאחד.

חידושו של בעל ה"מצפה אריה"

אף כי הקריאה שהצעתי עולה לענ"ד מפשט דברי חז"ל, שמחתי למצוא מבין האחרונים את דבריו של הרב אריה לייב ברוידא (1840 – 1928), רבו של הקהילה היהודית לבוב, בספרו "מצפה אריה" (אורח חיים סימן י), שעמד על כך שהקריאה "וחי בהם" כוללת הן את ישראל והן את הנכרים. קביעה זו הספיק לו על מנת להצדיק את המציאות בה רופאים יהודיים מחללים שבת באיסורי דאורייתא כדי להציל גוים. היתר זה היא נפוץ בימיו, והוא מניח שהרופאים פועלים מתוך היתר הלכתי שקיבלו "לתקנת הארצות" (לוועד ארבע ארצות שניהל את חיי היהודים באזור פולין). אלא, שלפי דעתו ההיתר של "משום איבה" מספיק רק להתיר איסורי דרבנן, ולכן צריך בסיס הלכתי אחר כדי להצדיק חילול שבת באיסורי דאורייתא שעושים הרופאים.

בתשובתו, הוא חוזר אל פשט דברי רבי מאיר, לפיו "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" כולל אפילו נכרי, וממילא גם הדרשה הנוספת על הפסוק, "וחי בהם ולא שימות בהם" – מתייחסת לכל אדם באשר הוא שם.

ראשונים

המהלך שהוצע כאן חוזר אל מקורות חז"ל ומוצא בהם את הקביעה שהיתר פיקוח נפש הוא היתר כלל אנושי. לכשנברר את יחסם של הראשונים לקביעה זו, התמונה מורכבת יותר. יש ראשונים, מבניהם הרמב"ם, שבמפורש לא מתירים חילול שבת להצלת נכרי אף שאינו עובד עבודה זרה. אולם יש דעות אחרות.

הרמב"ן בהשגות לספר המצוות לרמב"ם כולל במצווה להחיות גר תושב חיוב פיקוח נפש שדוחה שבת. רמב"ן שם מתייחס רק לגר תושב וניתן לדון מי כלול בקטגוריה הזאת, אולם ביבמות (דף מח) הוא סובר כמו ראשונים רבים אחרים ש"האדם" עליו מדבר הפסוק של "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" הינו כל אדם. ניתן לומר **שהחיוב במצוות עשה** דאורייתא להציל היא רק על גר תושב, אבל לכל אדם נכונה האמירה שמותר לחלל שבת על מנת להצילו.

הטענה בפתיחת המאמר, שהאמירה שהאיסור לחלל שבת עבור גויים המופיעה במקורות התנאיים מתייחסת לעובדי אלילים בלבד והוא חלק מהמלחמה בעכו"ם. כידוע זה עולה בדברי המאירי:

פיקוח נפש אין הולכין בו אחר הרוב כיצד חצר שהיו בו ישראלים ועובדי האלילים עמהם שאין אנו מצווים לחלל שבת עליהם אחר שאין להם שום דת ונפלה עליהם מפלת מפקחין על הכל (בית הבחירה (מאירי) מסכת יומא דף פד עמוד ב)

מדויק מהמאירי שמי שאינו עובד אלילים אלא שייך לדת מסודרת - צריך לחלל עליו שבת. מהיכן למד זאת המאירי שיש היתר כזה? נראה שגם כאן התשובה טמונה במהלך שהצגנו בקריאת הסוגיה: היות שעצם הציווי של "וחי בהם" נאמר לכל אדם, ברור שאם אין סיבה שלילית מיוחדת יש להציל כל אדם גם במחיר של חילול שבת.

סיכום והשלכות למציאות חיינו

הצענו אם כן קריאה חדשה ביסודות דין חילול שבת עבור הצלת נכרי.

ביסודו של המהלך עומדת הקביעה, שמקורות חז"ל לא עסקו בסוגיה זו ישירות, אלא בהצלת עובד כוכבים באופן כללי, כולל בימות החולין, וממילא התייחסו לנושא זה כחלק מהמאבק הקשה בעבודה זרה. ממילא, על מנת לענות על שאלת עמדתם של חז"ל כלפי חילול שבת על פיקוח נפש של גוי, יש לשוב אל יסודות הדרשה החזלית המהווה את המקור לעצם ההיתר לחלל שבת עבור פיקוח נפש.

דרשה זו, היוצאת מן הפסוק: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אִתְּכֶם הָאֱלֹהִים נְחִי בָּהֶם אֲנִי ה'", מכוננת אמירה ערכית מהדהדת: התורה היא תורת חיים וכזו מצוותיה אינן באות למעט חיים אלא להוסיף חיים, כדברי הרמב"ם, "שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם". החידוש הגדול שעולה מהעיון בדרשה זו, הוא ש"האדם" עליו **מדבר הפסוק הוא כל אדם**, "כהנים לויים וישראלים לא נאמר, אלא "האדם" ". זו אמירה ערכית מהדהדת, השמה את ערך החיים, חיי האדם הכללי – מעל למחויבות למצוות.

מהן השלכותיה של הקריאה שהצענו במאמר על מציאות חיינו העכשווית? למעשה, הבקשה העולה מן הדברים אינה ברובד המעשי; למעשה ממילא מתירים הפוסקים - תוך היסמכות על גדולי הדור מהחתם סופר ועד הגר"מ פיינשטיין – להציל בשבת חיי נכרי גם במלאכות דאורייתא. החידוש הוא במישור ההגותי, ובשינוי הערכי העומד בבסיס הסוגיה, לפיו הצלת חיי היא ערך אנושי, הכולל את קומת האדם השלמה, גויים ויהודים כאחד. ידועים דבריו של הגר"ח מבריסק, שההיתר לחלל שבת להצלת חיים איננו קולא בדיני שבת אלא חומרא בדיני פיקוח נפש. הקביעה הערכית המהדהדת מעיקרון זה, צריכה להיות מיושמת ביחס לאדם כולו, וכל האנושות שייכת בקריאת הכתוב – "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אִתְּכֶם הָאֱלֹהִים נְחִי בָּהֶם אֲנִי ה'".

עבודות מחקר שמצויות בהליכי עבודה, אך טרם יצאו לאור

בתאריכים 1.1.22 עד 31.12.22

[REDACTED]

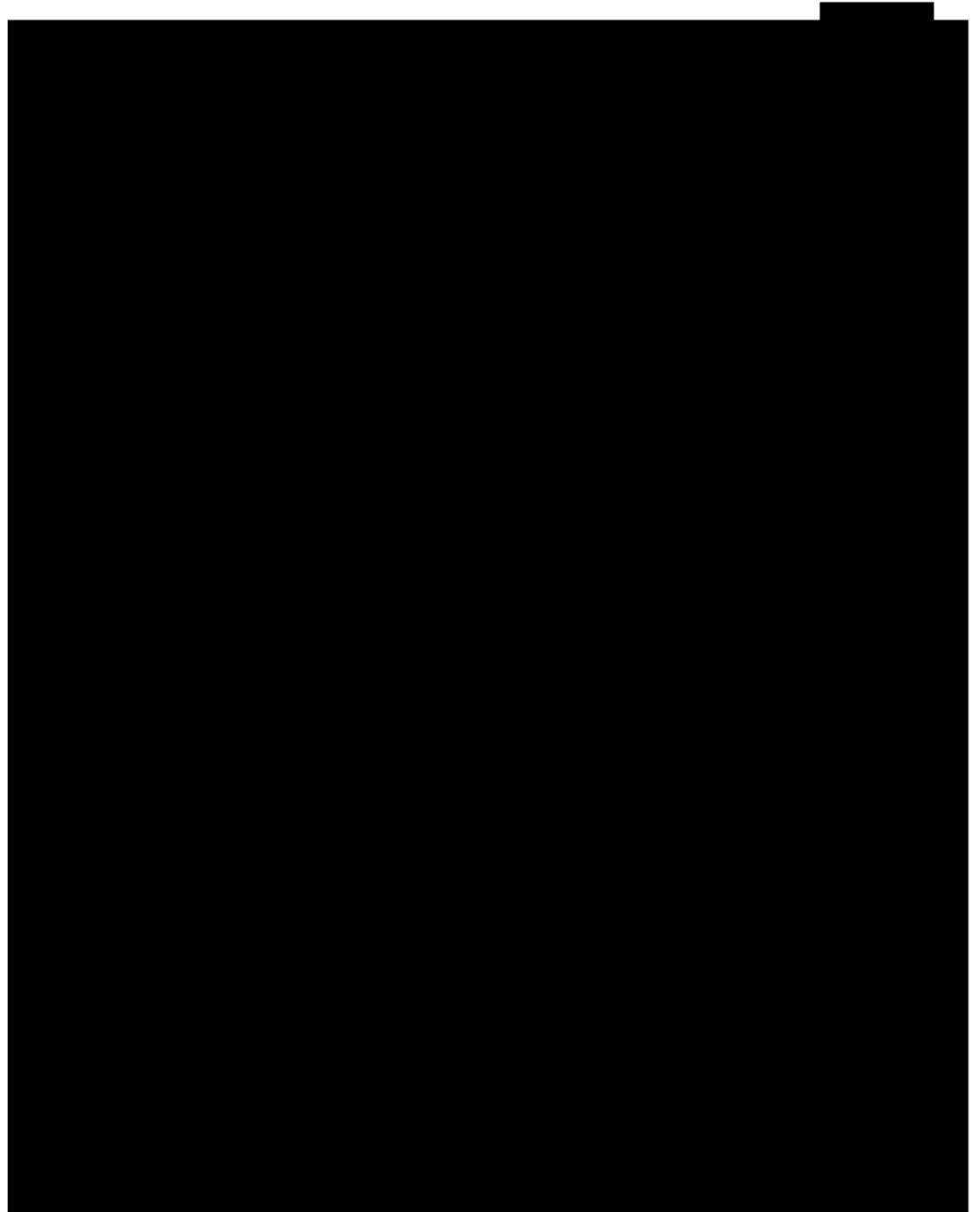
[REDACTED]

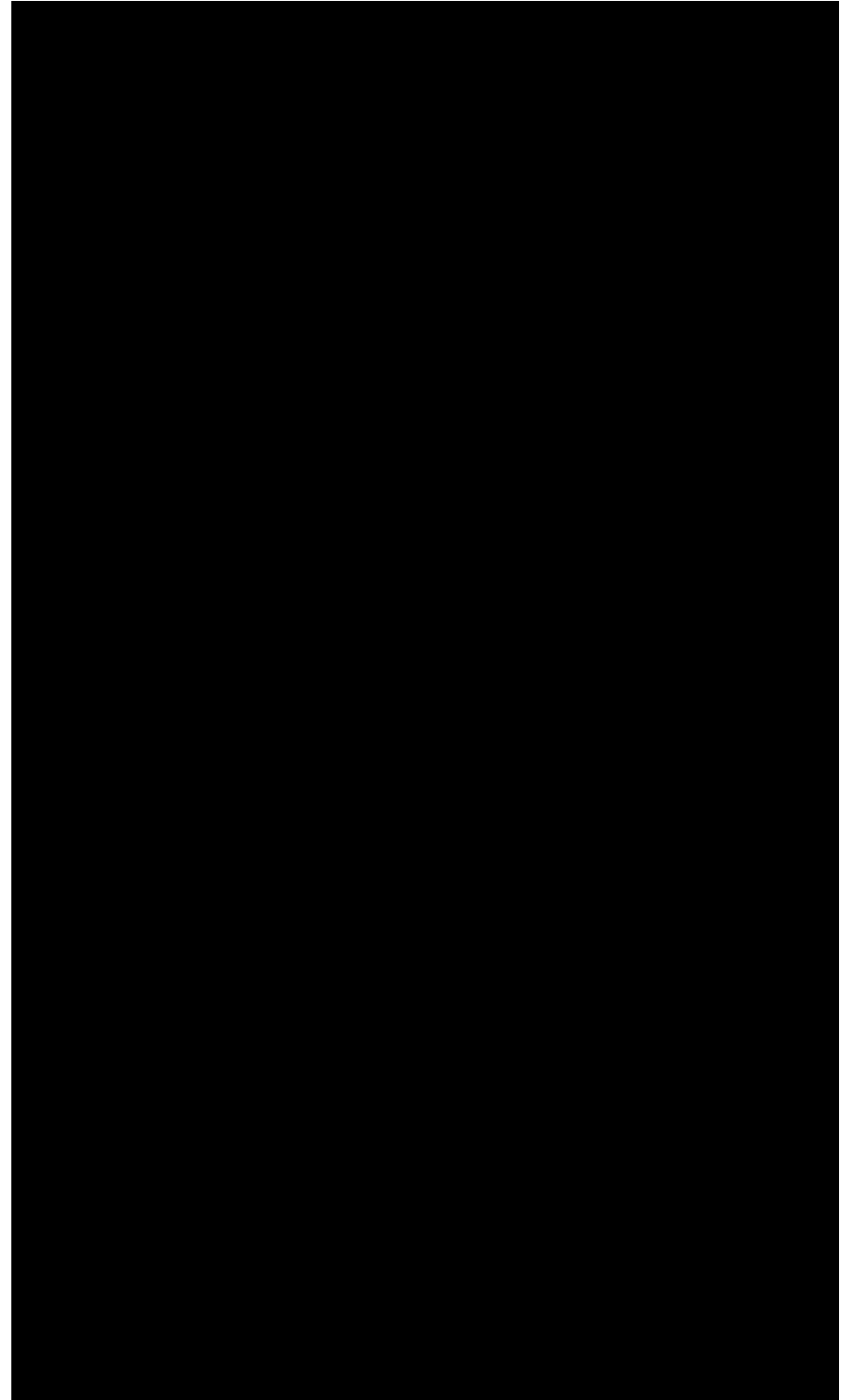
[REDACTED]

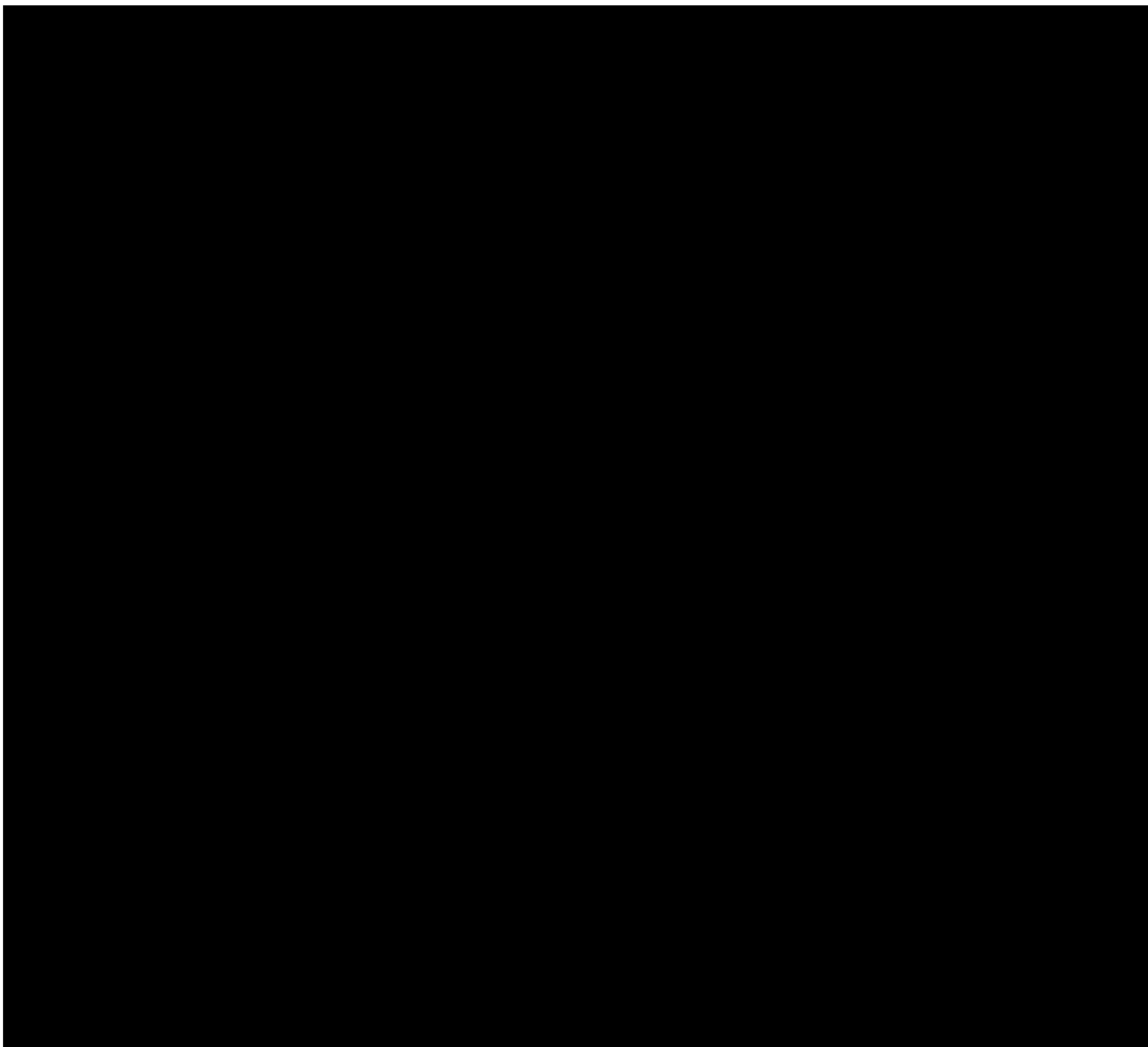
[REDACTED]

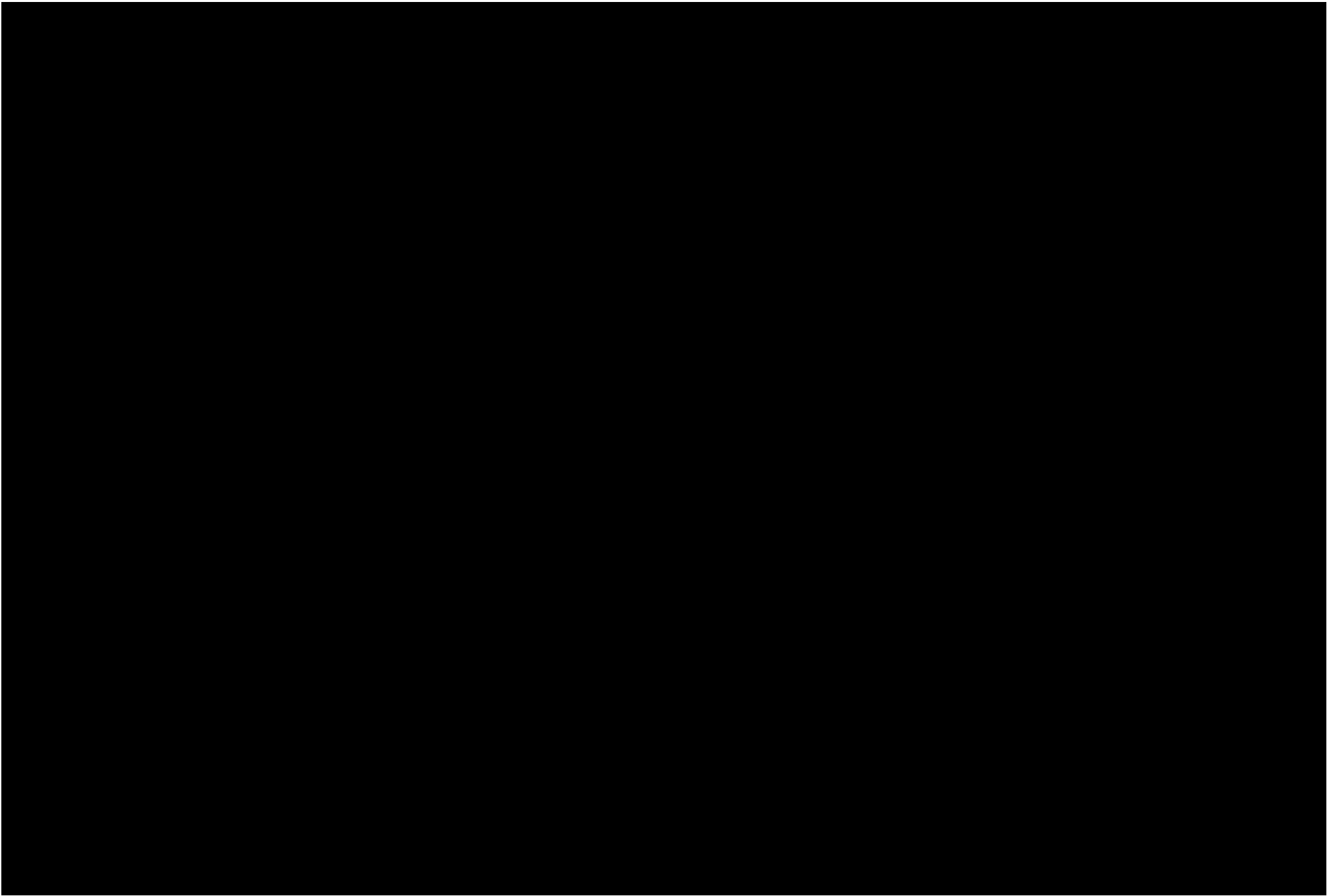
[REDACTED]

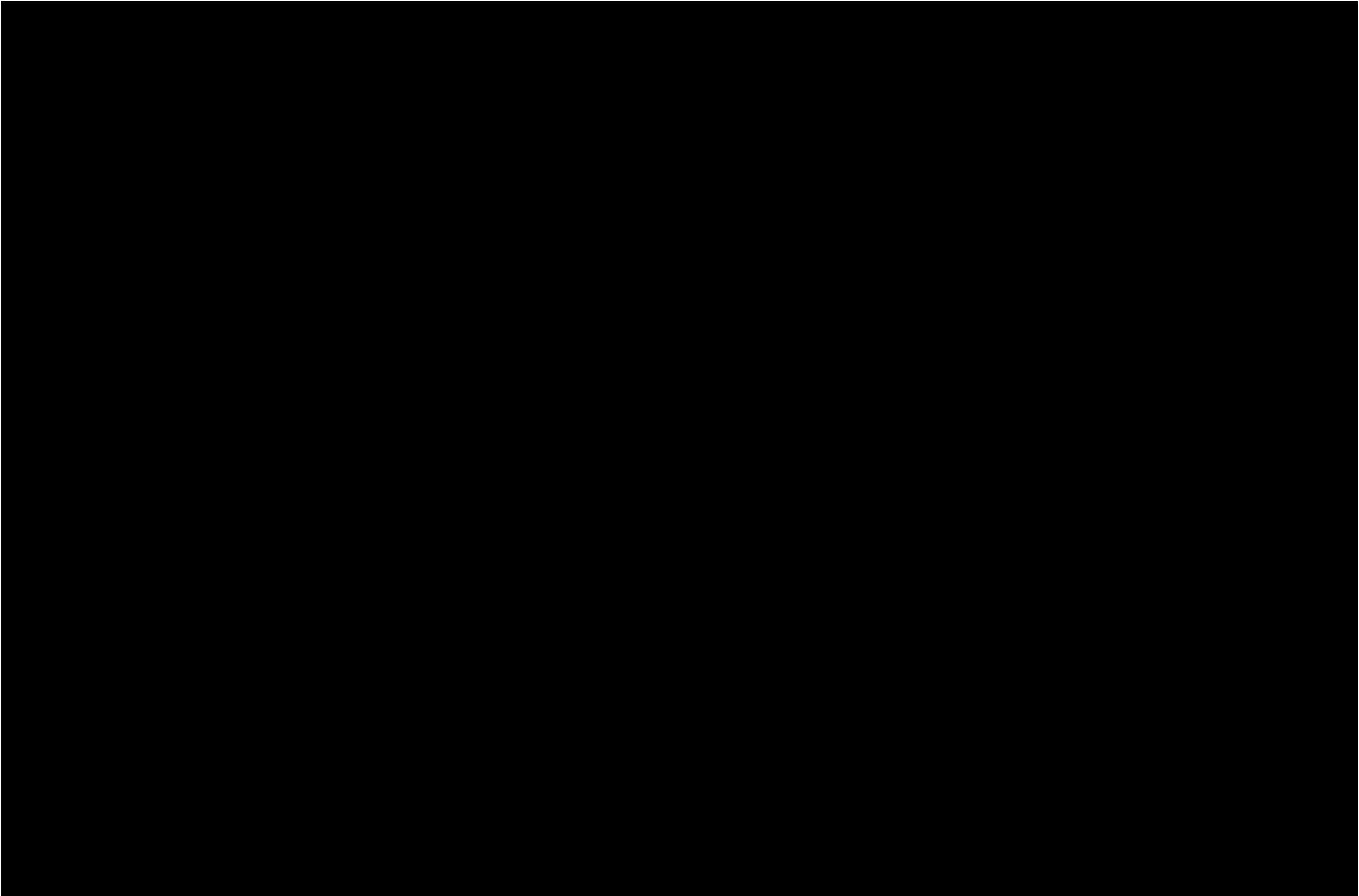
[REDACTED]

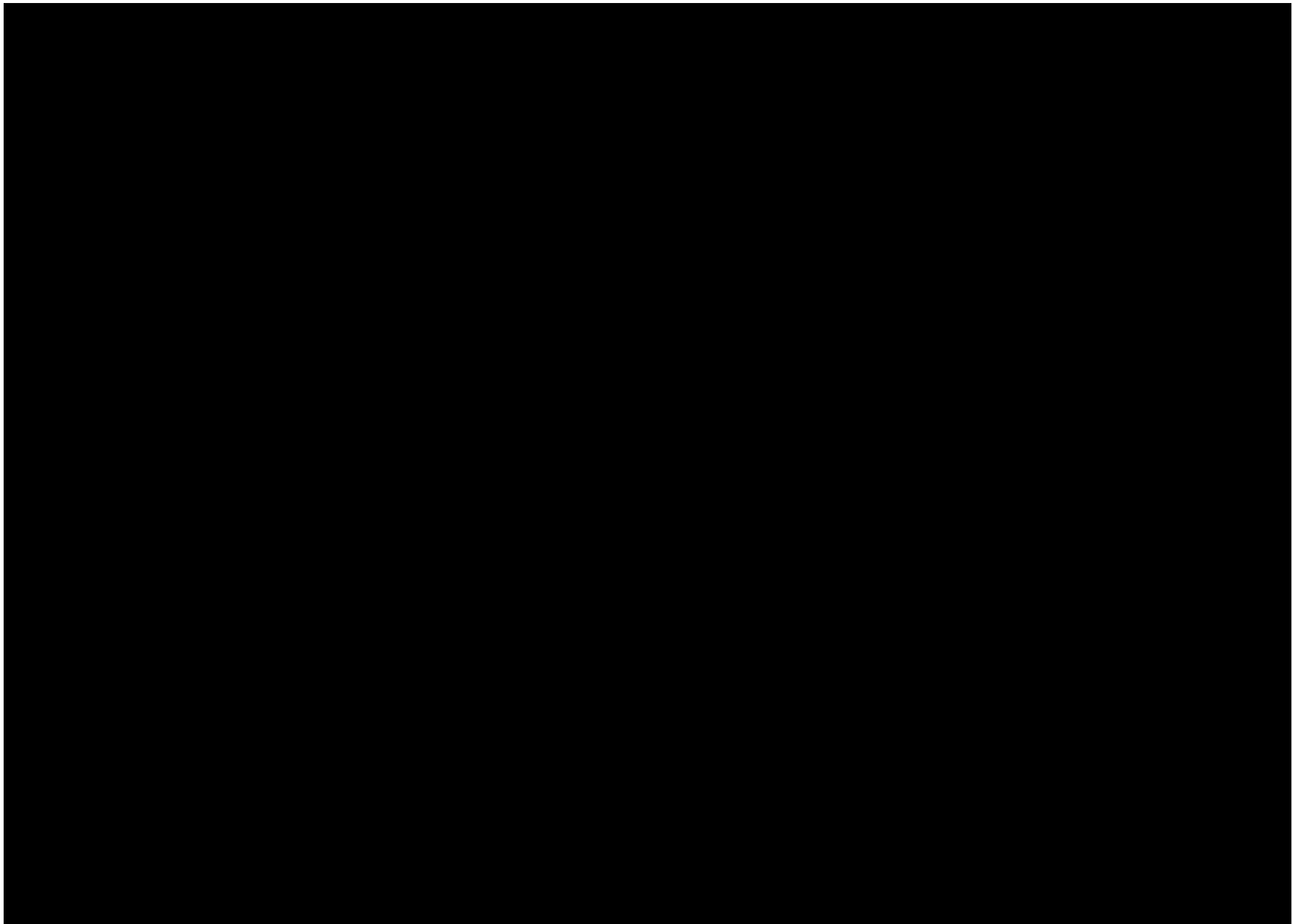

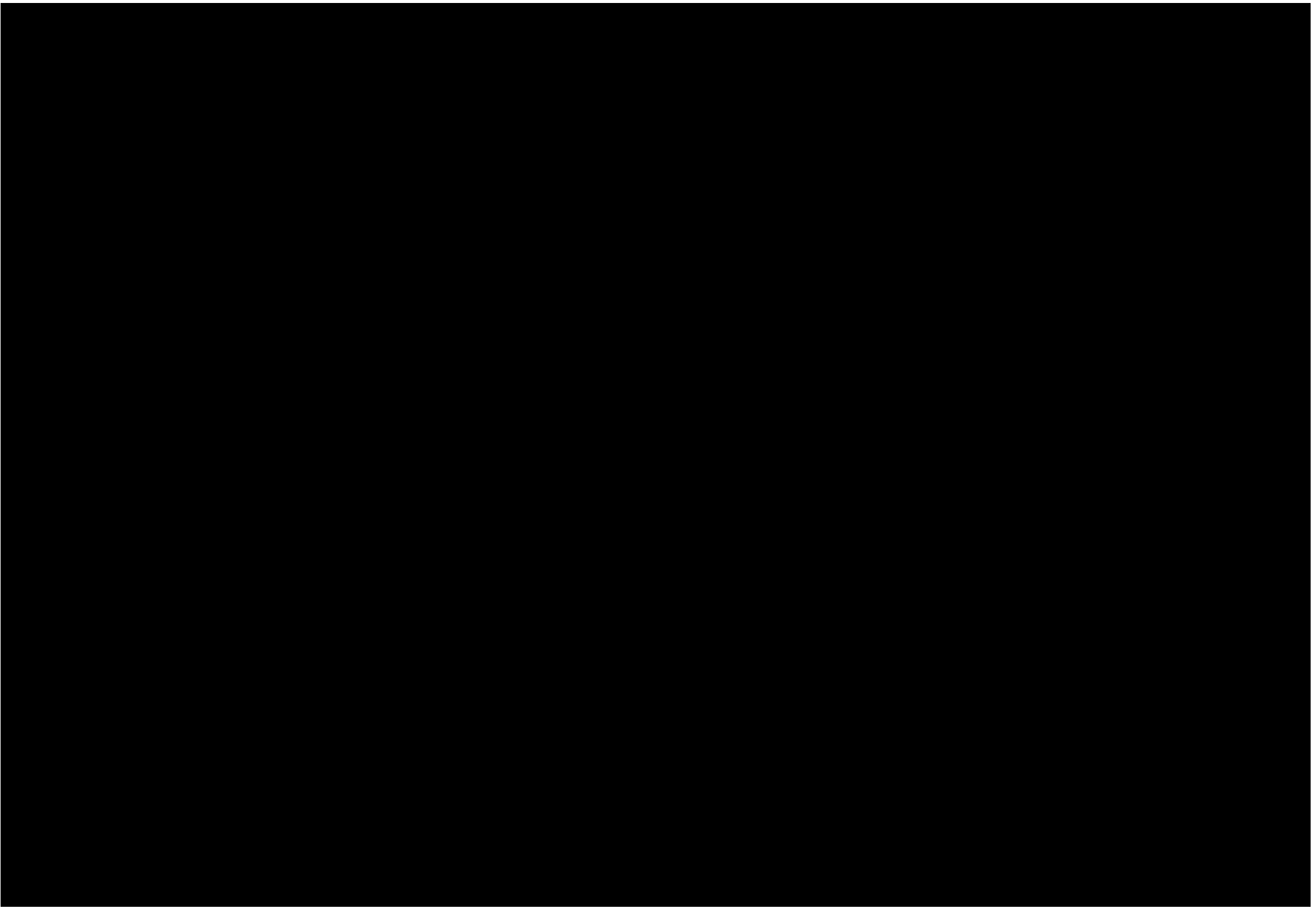

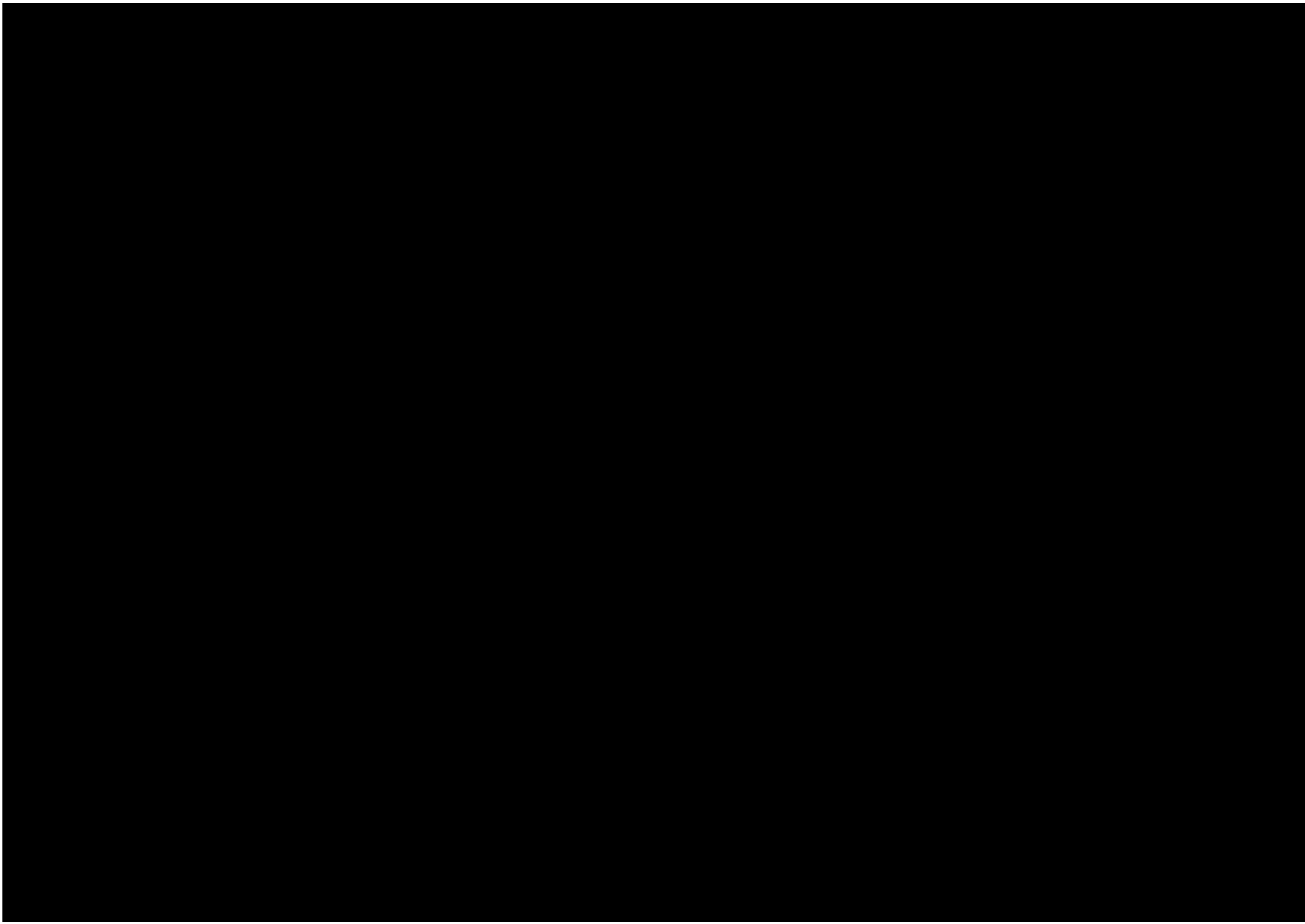

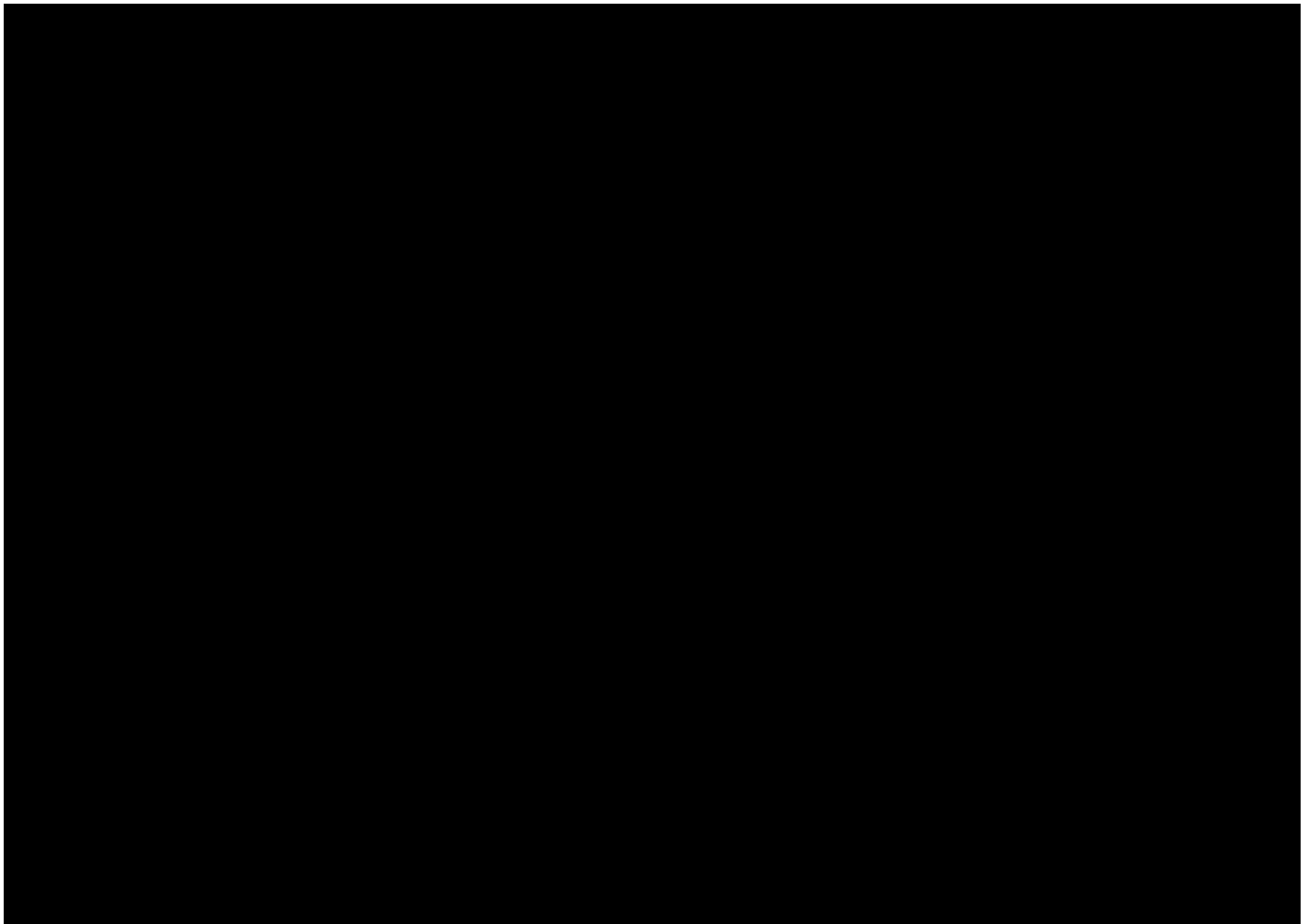

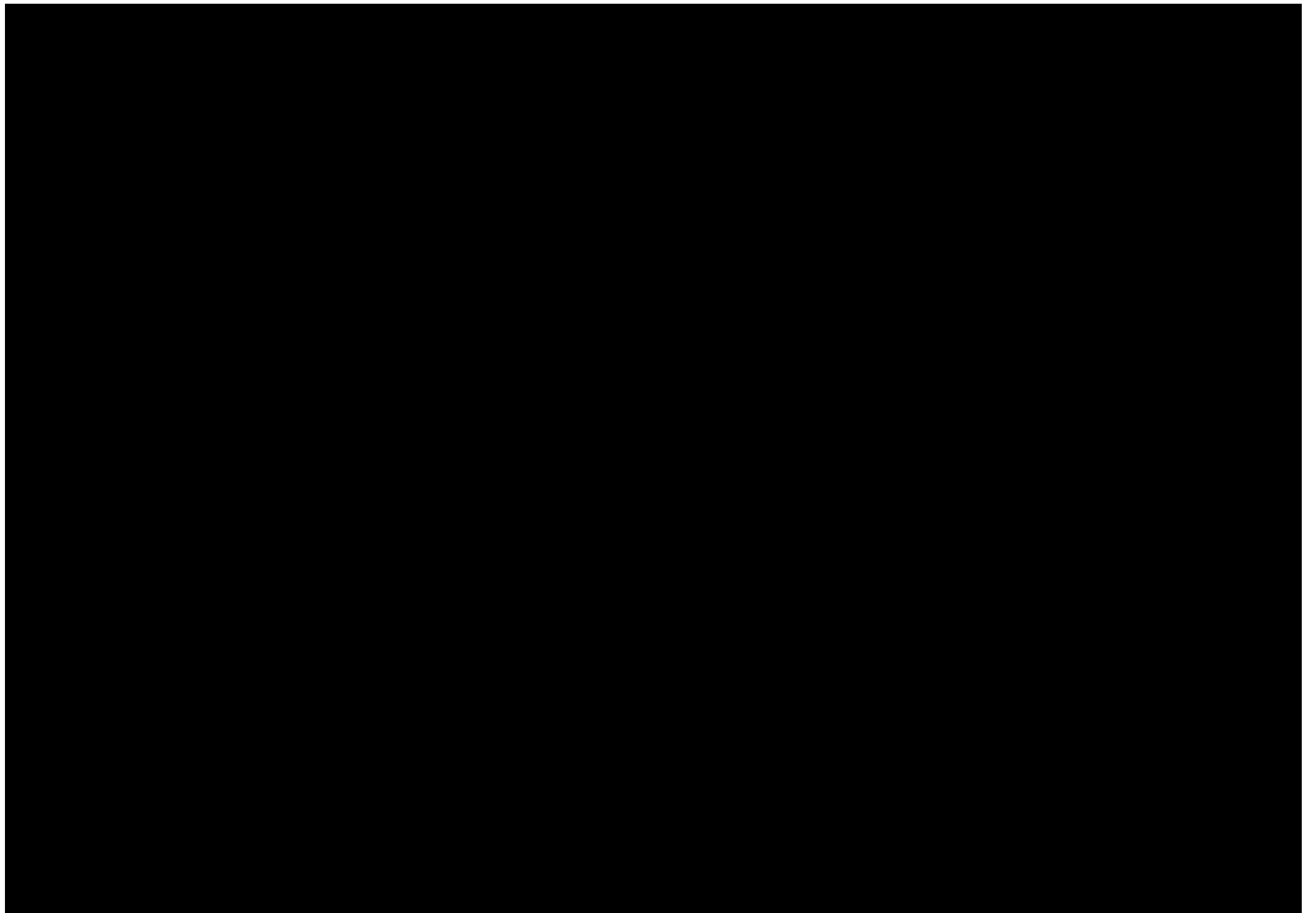

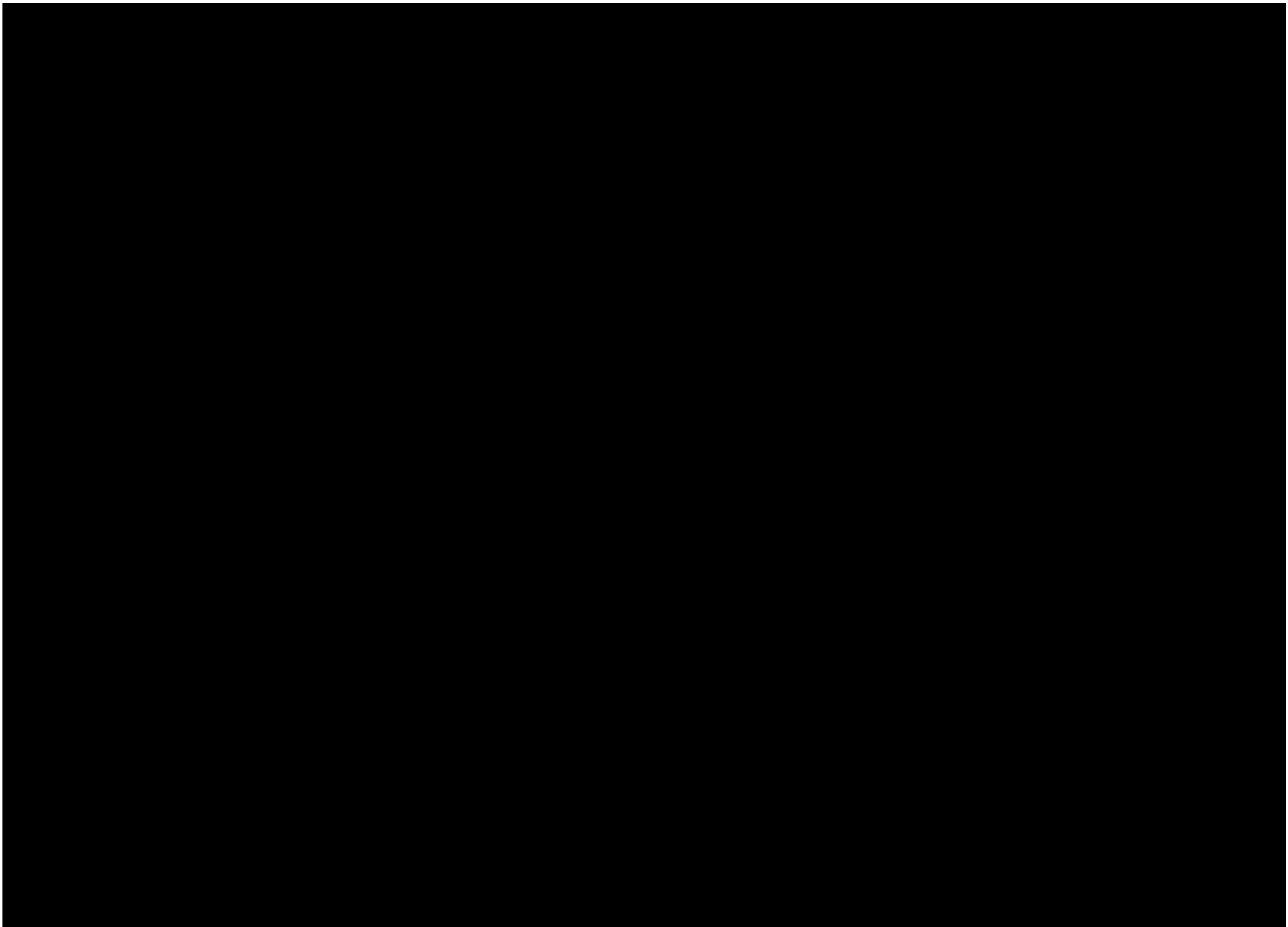

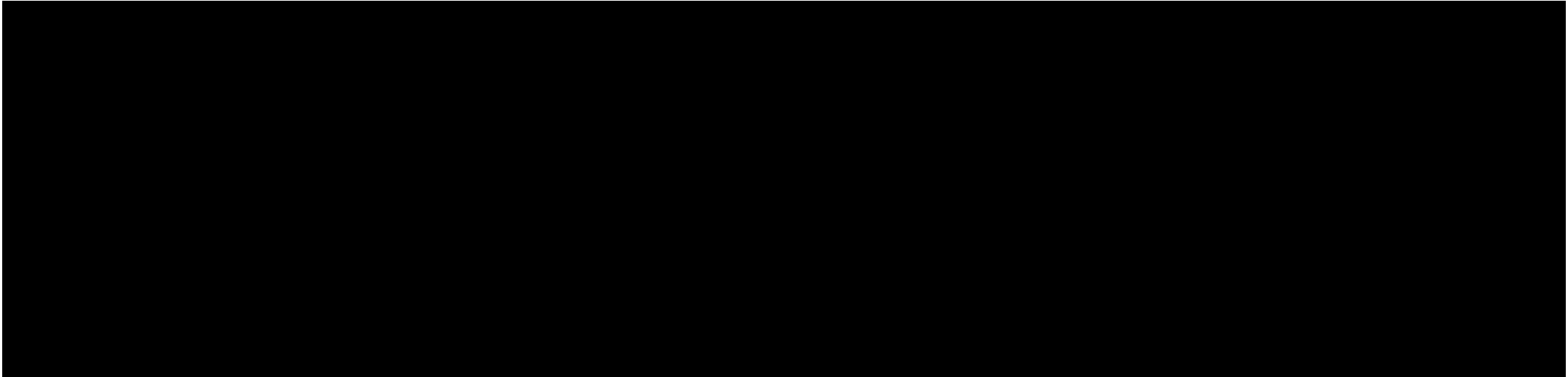
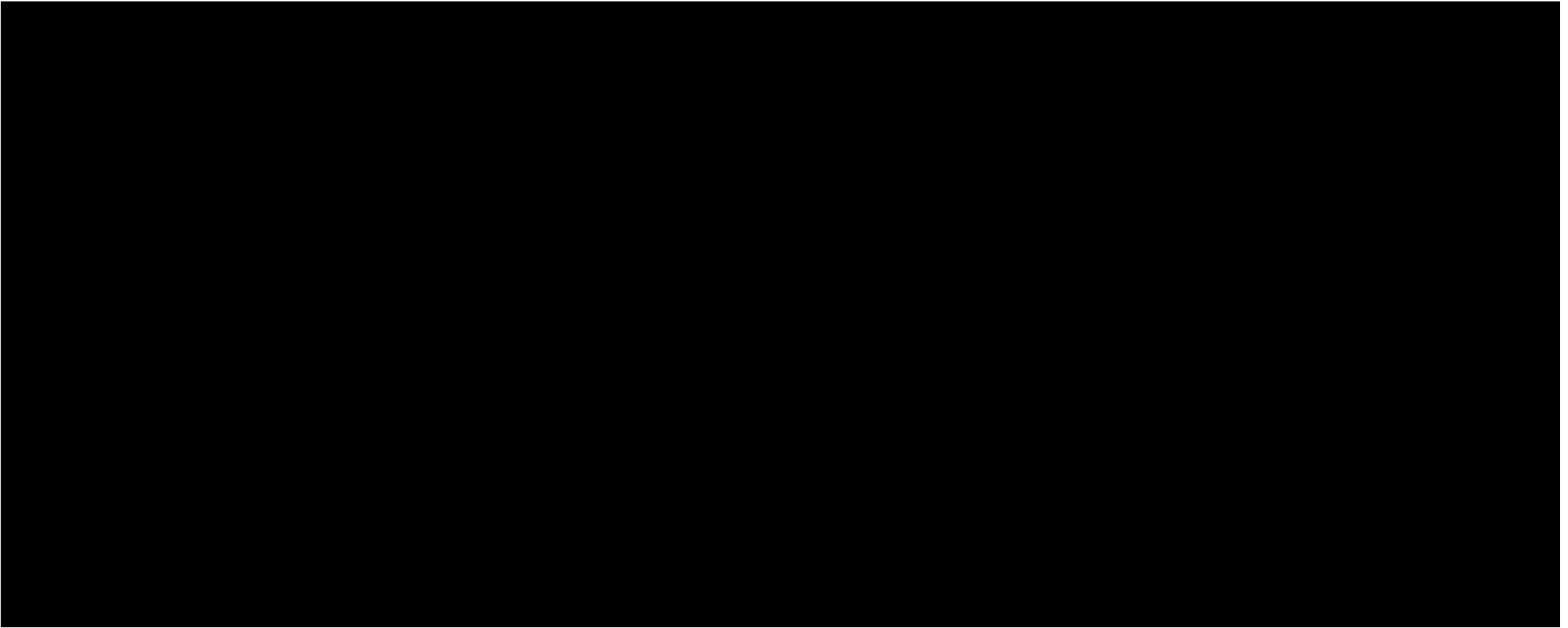

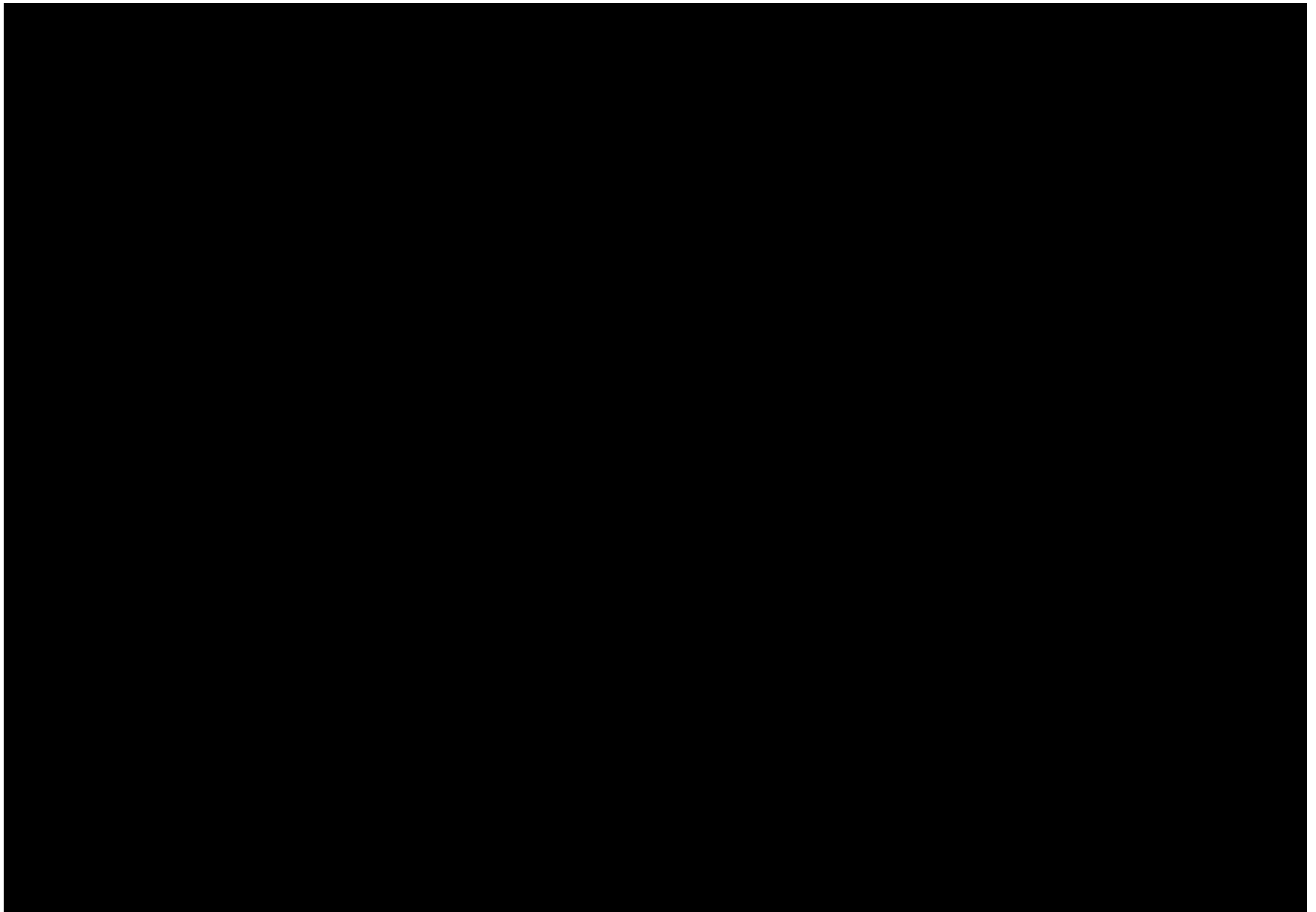

ישראל והעמים – מקורות, הלכה וכלים מעשיים (הרחבה)

תוכן הפרסום

המשך הרחבת המאגר שתואר לעיל:

פרסום זה הוא מאגר דיגיטלי של מאמרים, הסכמים, דפי מקורות וכלים מעשיים המיועדים לרבנים, אנשי חינוך ודיפלומטים המנהלים עבודה מול העולם הלא-יהודי, ובפרט המוסלמי. ההרחבה תכלול העמקה בנושאים הבאים:

1. צדקה למי שאינם יהודים, הן במדינת ישראל והן מחוצה לה.
2. חילול השם וקידוש השם ביחס ללא-יהודים.
3. דפי למוד נוספים, הסכמים וסרטונים.
4. כלים מעשיים לשיח בין-דתי ולדיפלומטיה ציבורית.
5. הבנת השדה הציבורי הרלבנטי והאנטישמיות המודרנית, וכיצד ניתן להתמודד עמה בכלים של שיח בין-דתי ושינוי הפרדיגמה.
6. דמויות האבות והיחס לדתות האברהמיות השונות.
7. ריבונות על אודות ריבונות יהודית והיחס למדינות ריבוניות אחרות על בסיס דתי.

תיאור עבודת המכון ביחס לפרסום

המאגר נבנה על בסיס עבודת מחקר מעמיקה של חברי המכון לאורך מספר שנים, והוא הולך ומורחב כל העת בהתאם לצרכים המשתנים. כל אחד מן הפריטים שבמאגר, בין כתוב ובין מוקלט, נוצר על ידי אחד או יותר מן החוקרים במכון אך הוא כולל בתוכו תובנות שעלו מן הליבון המשותף של הסוגיות. כמו כן המאגר מנגיש מקורות ראשוניים עבור חוקרים המעוניינים להרחיב את העבודה בתחום.

תרומתו של הפרסום למחקר התורני ולציבור הלומדים

המאגר מציג בפני ציבור החוקרים והלומדים הן מקורות ראשוניים ללימוד עצמאי, שרובם אינו נגיש לקהל החוקרים והלומדים, והן חומרי מחקר מעובדים יותר המאפשרים העמקה של הדעת והלמידה בתחומים אלו. בנוסף, המאגר מאפשר טיוב של עבודה חינוכית, ציבורית ודיפלומטית אל מול העולם הלא-יהודי ובכך משפר את יכולתם של העוסקים בתחום לייצג את העם היהודי ואת ישראל בפורומים דתיים בינלאומיים ולתרום למאמצי ההסברה של ישראל אל מול העולם. בתקופה קשה זו של מלחמה נודעת למאגר ולעבודת המכון חשיבות עליונה ולא בכדי נעזרים במכון ובפרסומיו הן חוקרים, לומדים ורבנים והן גופים רשמיים כגון משרד החוץ, המל"ל, משרד התפוצות וארגונים יהודיים בינלאומיים.

עמוד השער של הפרסום

לא רלבנטי, שכן מדובר במאגר יישומי ולא בספר

עמודי שם המכון, בעלי הזכויות ושמות המחברים

לא רלבנטי, שכן מדובר במאגר יישומי ולא בספר (שמות החוקרים מצויינים בתוצרים עצמם)

תוכן העניינים

לא רלבנטי, שכן מדובר במאגר יישומי ולא בספר (ראו לעיל רשימת התחומים שהמאגר מכסה)

חמישה עמודים לדוגמה

החומרים החדשים נמצאים עדיין בתהליכי עבודה ויוצגו בהמשך.

